

زین‌الدین جعفر زاهدی

سهم ایرانیان در علوم و معارف اسلامی

از هنگامیکه ایرانیان با اعراب مراوده و آمیزش یافتند، و دین مقدس اسلام را پذیرفتند، به مطالعه و تحقیق آیات قرآنی و احادیث نبوی و تقریر احکام و روایات دینی پرداختند، ناچار به لغت و زبان عربی آشنا شدند، برای بررسی و کنجکاوای در علوم و معارف اسلامی چنان به آن زبان سرگرم شدند که در میدان پژوهش و نگارش گوی سبقت را از تازیان ربودند چنانکه برخی از ایرانیان مانند عبدالله بن مقفع^۱ و زادویه بن شاهویه اصفهانی و بعضی از اهالی خیره و کندیها مثل اسحاق بن حنین، و حنین بن اسحاق عبادی^۲ که از تربیت شده‌گان و فرمانبران پادشاهان ساسانی بودند به ترجمه کتب فارسی و یونانی و سریانی توجه نمودند و بخوبی از عهده برآمدند. بدینوسیله از آغاز قرن دوم تا پایان سده سوم هجری کتب و رسالات فراوانی را به زبان عربی ترجمه کردند، و آنها را به محضر خلیفه و دانشمندان زمان عرضه داشتند.

۱- ابن مقفع را پیش از اسلام روزبه پسر دادویه گفتندی، سفیان مهلبی در سال (۱۴۵)

ویرا کشت.

۲- اهل خیره (کندیها) را اعراب از جهت اینکه تسلیم شده‌گان و گماشتگان پادشاهان ایرانی بودند عبادی مینامیدند، زیرا خدمتگزاران هر پادشاهی را عید و بنده وی میخواندند (ابن خلکان).

ابن خلدون^۳ می‌گوید چون اعراب مردمی بیابانی و دور از تمدن بودند از تحصیل علوم و تدوین کتب بهره‌ای نداشتند ، بلکه خواندن و نوشتن نمی‌توانستند ، بخلاف ایرانیان که از دیر زمان صاحب تمدن و فرهنگ ، و دارای دساتیر و کتب در علم منطق و حکمت ، اخلاق و سیاست ، اندرز و حکایت بودند ، بنابراین به‌تألیف و ترجمه و جمع‌آوری آثار بیشتر توجه می‌نمودند ، لذا اضافه بر کتب و رسائلی که از پهلوی به‌عربی ترجمه کردند ، کتابهای دیگری به‌عربی تألیف دادند چنانکه حماد بن شاپور بن هرمز فارسی ملقب به حماد راویه ، و ابوسعید حسن بن حسین مشهور به سگری متوفای (۲۷۵) و ابوالفرج علی بن حسین اصفهانی شیعه زیدی متوفای (۳۵۶) هجری اشعار شاعران عرب عهد جاهلی ، و دوره اول اسلامی را جمع و تحریر نمودند .

برای اثبات مطلب شایسته‌است مراجعه کنید به طبقات الشعراء ابومحمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه دینوری ، و طبقات اللغویین والنحاة ابوبکر محمد بن حسن اشبیلی ، و به کتب (الانساب ، تاریخ مرو ، ذیل تاریخ بغداد ، معجم المشایخ) ابوسعید عبدالکریم بن محمد بن منصور سمعانی مروزی ، و به طبقات الصوفیه ابوعبدالرحمان محمد سلمی نیشابوری ، و بتاریخ الصوفیه ابوبکر محمد بن عبدالله رازی و به معجم الادباء ابوعبدالله یاقوت بن عبدالله حموی ، و انباء ابناء الزمان قاضی القضاة احمد بن محمد بن ابراهیم بن خلکان برمکی تا دریابید محققان ایرانی در هر فنی چه تألیفاتی بجا گذارده‌اند .

۳- ابومسلم ولی‌الدین عبدالرحمان بن محمد بن محمد بن خلدون را که قاضی القضاة

اشبیلی حضرمی میخواندند در سال (۸۰۸) فوت نموده‌است .

نخستین ایرانی که بزبان عربی تألیف نمود عبدالله بن مقفع بود ، وی کلیله و دمنه ، مزدک‌نامه ، خداینامه را از پهلوی به‌عربی ترجمه کرد ، و کتابهای دیگری در امثال و حکم ، اخلاق و آداب ایرانیان بنام : الادب‌الکبیر ، الادب‌الصغیر ، کتاب الیتیمه را به‌عربی نگارش داد و چنان ادیبانه نوشت که ابوتمام شاعر معروف عرب کتاب الیتیمه را ستوده و دراعلا درجه فصاحت شمرده و در بلاغت بآن مثل می‌زده است .

پس از ابن مقفع محمدبن جهم برمکی ، زادویه بن شاهویه اصفهانی ، محمدبن بهرام بن مطیار ، موسی بن خالد ، حسن بن سهل ، یوسف بن خالد ، احمدبن یحیی بن جابر اصفهانی ، بهرام بن مردانشاه مؤبد نیشابوری ، ابوحنیفه عمرو بن فرخان طبری معاصر مأمون و ندیم ذوالریاستین (فضل بن سهل) برخی از متون فارسی را به‌عربی ترجمه کردند .

چون دانش‌پژوهان ایرانی در هیچ يك از فنون متعارف آن عهد کتاب منظمی بزبان عربی نیافتند که دانشمندان و دانشجویان را در راه تعلیم و تعلم آداب و رسوم اسلامی ، و فراگرفتن حقائق علوم ادبی ، ریاضی ، کلامی ، اخلاقی بسنده باشند ، بناچار دانش‌پژوهان ایرانی چون سیبویه ، محمدبن زکریا رازی ، حکیم فارابی ، ابوریحان بیرونی ، شیخ‌الرئیس ، حجة‌الاسلام غزالی ، فخرالدین رازی ، خیام نیشابوری ، خواجه نصیرالدین طوسی و نظائر ایشان بتألیف کتب و رسائلی در فنون مختلف عقلی و نقلی بزبان عربی پرداختند ، و در راه ترویج دین اسلام و تکمیل جامعه بشریت گام شایسته‌ای برداشتند ، و آثار ارزنده‌ای از خود بیادگار گذاشتند^۴ .

۴- رجوع کنید به کتاب الدریمه الی تصانیف‌الشیعه تألیف علامه شهیر و شیخ کبیر محمد محسن رازی مشهور بشیخ آقا بزرگ‌تهرانی ، و به‌کشف‌الظنون تألیف حاج خلیفه و ذیل آن ، و فهرست علامه ابن ندیم و نظائر اینها

می‌توان گفت: سعی و کوشش دانشمندان پارسی و تازی زبان در پیشرفت فرهنگ اسلامی بمنزله دو بال بود که شاهباز علوم و معارف اسلامی را باوج کمال رسانید، بلکه برخی از دانش‌پژوهان، ادب و اندیشه یارسیان رارزنده‌ترشمرده، و در بیان برتری ادب پارسی بر ادب تازی کتابها ساخته‌اند چنانکه سعیدبن حمیدبن بختکان شیرازی حکیم باهر و متکلم ماهر کتاب فضل العجم علی العرب را نگاشته، و اسحاق بن سلمه بن خطاب کاتب فارسی نیز کتابی در فضل عجم بر عرب فراهم آورده، و ابوهلال حسن بن عبدالله بن سهل بن سعید اهوازی متوفای (۳۹۵) کتاب التفضیل بین بلاغة العرب والعجم را تحریر داده، و علامه سیدمحمدعلی هبة‌الدین شهرستانی کتاب فضائل الفرس و مزایا العجم بین الامم را تألیف نموده‌است. چند تن از ایرانیان تازیان را لایق نکوهش و ایرانیان را شایسته ستایش شناخته‌اند، چنانکه اسماعیل بن یسار در مجلس هشام بن عبدالملک به ایرانی بودن خویش بالیده شعری خواند که سراسر مدح خسرو و شاپور و هرمان بود، و بشار بن برد در عهد عباسیان آشکارا عرب را نکوهش و طرد کرده میگفت: پیش از آنکه پشیمان شوید بسرمین خویش بازگردید بسوسمار خوردن و گوسفند چرانیدن سرگرم شوید.

اکنون ما نام برخی از دانش‌پژوهان ایرانی و نام بعضی از آثار آنان را که در سیر تکامل فنون دانش، بینش هر دانشجوئی را افزوده و در استواری آئین و کیش هر منصف بخردی تأثیر بسزائی نموده یادآوری می‌نمایم تا از این اندک بسیارش را بشناسید و قدر خدمات ایرانیان را به اسلام بدانید.

فرهنگ و لغت

- ۱- البهاء الأمجد : ابوزکریا یحیی بن زیاد بن عبدالله دیلمی معروف بفسراء نحوی قاری متوفای (۲۰۷) .
- ۲- کتاب الأضداد ، کتاب الأمثال : ابویوسف یعقوب بن اسحاق بن سکیت اهوازی امامی متوفای (۲۴۳) .
- ۳- المختصر فی اللغة : ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۴- جامع اللغة : ابوعبدالله محمد بن عبدالله بن محمد بن موسی کرمانی معروف به وراق متوفای (۳۲۹) .
- ۵- تاج المصادر (لغت فارسی) : ابوالحسن محمد بن عبدالله رودکی سمرقندی شاعر سامانیان متوفای (۳۴۳) .
- ۶- تهذیب اللغة : (ابومنصور محمد بن احمد بن الاثره هروی متوفای (۳۷۰) .
- ۷- اسماء اعضاء بدن الإنسان ، اسماء الحیة ، اسماء الاسد : ابوعبدالله حسین بن احمد بن خالویه همدانی متوفای (۳۸۵) .
- ۸- الشامل فی اللغة : ابومنصور محمد بن علی بن عمر بن جیان معروف به حلاج اصفهانی متوفای (۳۸۵) .
- ۹- فقه اللغة ، مقایس اللغة ، مجمل اللغة : ابوالحسین احمد بن فارس قزوینی مؤلف کتاب الجمهرة اللغة متوفای (۳۹۵) .
- ۱۰- صحاح اللغة : ابونصر اسماعیل بن حماد فارابی نیشابوری ملقب به جوهری متوفای حدود (۴۰۰) .
- ۱۱- مبادئ اللغة العربیة : ابوعبدالله محمد بن عبدالله اصفهانی معروف به خطیب اسکافی متوفای (۴۲۱) .
- ۱۲- سر الأدب ، فقه اللغة : ابومنصور عبدالملک بن محمد بن اسماعیل جوهری

- نیشابوری متوفای (۴۲۹) .
- ۱۳- البلغة المترجم فی اللغة : ابو یوسف یعقوب بن احمد کردی ، قاری نحوی نیشابوری متوفای (۴۷۴) .
- ۱۴- المصادر فی اللغة : ابو عبدالله حسین بن علی بن احمد نیشابوری معروف به امام زوزنی متوفای (۴۸۶) .
- ۱۵- المرقاة فی اللغة (عربی به فارسی) دستور اللغة : بدیع الزمان ابو عبدالله حسین بن ابراهیم نطنزی متوفای (۴۹۹) .
- ۱۶- سامی فی الاسامی : ابو الفضل احمد بن محمد بن احمد میدانی معروف به ادیب نیشابوری متوفای (۵۱۸) .
- ۱۷- الفائق فی اللغة ، ابواب الادب : ابو القاسم محمود بن عمر ملقب بجارالله ، علامه زمخشری متوفای (۵۳۸) .
- ۱۸- غرائب (غریب) اللغة : ابو سعید سعد بن احمد بن محمد میدانی نیشابوری متوفای (۵۳۹) .
- ۱۹- تاج المصادر ، المحيط بلغات القرآن ، المحيط بعلم القرآن ، ینابیع اللغة : بو جعفر ک مولی احمد بن علی بن محمد بیهقی متوفای (۵۴۴) .
- ۲۰- مفردات القرآن : ابو القاسم حسین بن محمد بن مفضل بن محمد ماقب به راغب اصفهانی متوفای (۵۶۵) .
- ۲۱- المغرب فی اللغة ، الاقناع : ابوالمظفر ناصر بن ابی المکارم بن علی بن مطرز خوارزمی متوفای (۶۱۶) .
- ۲۲- زبدة اللغة (عربی به فارسی) : علاء الدین علی بن مولى مراد کاشانی متوفای (۶۲۴) .
- ۲۳- شرح منتخب اللغة ناصر الدین عبدالله بن عمر بن احمد بن علی شیرازی بیضاوی متوفای (۶۹۱) .

- ۲۴- القراح بتكملة الصباح ، نور الصباح فى اغلاط الصباح ، الصراح من الصباح : ابو الفضل محمد بن عمر بن خالد جمالی صراح اللغة را بفارسی در سال (۶۸۱) تألیف نموده است .
- ۲۵- مختار الصباح : جمال الدین محمد بن ابی بکر بن عبدالقادر رازی در سال (۷۶۰) صراح را تلخیص کرده .
- ۲۶- قاموس اللغة : قاضی القضاة مجدالدین محمد بن یعقوب بن محمد فیروزآبادی شیرازی متوفای (۸۱۶) .
- ۲۷- کنز اللغة (عربی بفارسی) : مولی محمد بن عبدالخالق بن معروف گیلانی بنام سلطان محمد کیا نوشته است .
- ۲۸- ترجمان اللغة (عربی بفارسی) : مولی محمد یحیی بن محمد شفیع در سال (۱۱۱۷) قاموس اللغة را شرح کرده است .
- ۲۹- تبیان اللغة بفارسی : میرزا محمد علی بن مولی نصیر چهاردهی رشتی متوفای (۱۳۲۴) .

صرف و اشتقاق

- ۱- کتاب فعل و افعال : ابوزکریا یحیی بن زیاد دیلمی ملقب به فراء نحوی قاری متوفای (۲۰۷) .
- ۲- کتاب الإشتقاق : ابوالحسن سعید بن مسعدة تلمیذ سیبویه مشهور به اخفش اوسط متوفای (۲۱۱) .
- ۳- القلب و الإبدال : ابویوسف یعقوب بن اسحاق بن سکیت اهوازی شیعه امامی متوفای (۲۴۳) .
- ۴- الإشتقاق و اعراب ثلاثین سوره : ابو عبدالله حسین بن احمد بن خالویه ابن حمدان همدانی متوفای (۳۷۰) .
- ۵- ابنیة الأفعال : ابومنصور محمد بن علی بن عمر بن جیان معروف به حلاج اصفهانی متوفای (۳۹۰) :

- ۶- التبیان فی التصریف: شیخ احمد بن علی مهابادی کرمانشاهی معاصر شیخ طوسی متوفای (۴۵۶) .
- ۷- العمدة فی التصریف: ابوبکر عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی ادیب نحوی معانی بیانی متوفای (۴۷۱) .
- ۸- ابنیة الأسماء والأفعال: ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری خوارزمی ملقب به جارالله متوفای (۵۳۸) .
- ۹- اشتقاق اسماء المواضع: حجة الافاضل علی بن محمد خوارزمی خلیفه زمخشری متوفای (۵۶۰) .
- ۱۰- مفتاح العلوم: سراج الدین ابویعقوب یوسف بن ابی بکر محمد بن علی خوارزمی متوفای (۶۱۷) .
- ۱۱- تصریف عزى: عزالدین عبدالوهاب بن ابراهیم عبدالوهاب زنجانی متوفای (۶۵۵) .
- ۱۲- شرح شافیه: رضی الدین محمد بن حسن ملقب بنجم الاثمه استرآبادی متوفای (۶۸۷) .
- ۱۳- شرح شافیه: سید رکن الدین ابو محمد حسن بن محمد بن شرفشاه علوی استرآبادی متوفای (۷۱۷) .
- ۱۴- شرح شافیه: نظام الدین حسن بن محمد بن حسین قمی معروف بنظام نیشابوری متوفای (۷۳۶) . کتابخانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
تال جامع علوم انسانی
- ۱۵- شرح شافیه: فخرالدین احمد بن حسین جاربردی تبریزی تلمیذ قاضی بیضاوی متوفای (۷۴۲) .
- ۱۶- شرح تصریف: سعد الدین مسعود بن عمر بن عبدالله خراسانی معروف به محقق تفتازانی متوفای (۷۹۲) .
- ۱۷- صرف فارسی: سید میر شریف علی بن محمد جرجانی شارح مواقف

السلطانیه متوفای (۸۱۸) .

۱۸- عنقود الزواهر فی نظم الجواهر : علاءالدین علی بن محمد سمرقندی

معروف بفاضل قوشچی متوفای (۸۷۹) .

۱۹- شرح شافیه بعربی : کمالالدین محمد بن معینالدین محمد شیرازی

معروف به میرزا کامالا داماد مجلسی .

۲۰- شرح شافیه بفارسی : مولی محمد هادی بن محمد صالح مازندرانی

متوفای سال فتنه افغان .

۲۱- شرح تصریف : ابوالحسن بن مفرج یزدی که در آخر ربیع الآخر (۱۱۷۱)

پایان یافته .

۲۲- شرح تصریف بفارسی : میرزا محمود بن سلطان علیخان مرعشی

شوشتری .

۲۳- شرح تصریف بفارسی : مولی محمد مهدی بن حاج محمد ابراهیم کلباسی

اصفهانی متوفای (۱۲۸۷) .

۲۴- شرح تصریف بفارسی : سید محمد تقی بن محمد شفیع کازرونی که

در سال (۱۳۱۵) پایان یافته .

۲۵- قواعد صرف و نحو : زینالدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد

در (۱۳۴۵) چاپ شده است .

نحو و اعراب

۱- کتاب فی النحو : سیبویه ابوالحسن عمر بن عثمان بن قنبر فارسی

بیضاوی متوفای (۱۸۳) .

۲- کتاب الأوسط ، المقایس : ابوالحسن سعید بن مسعود خراسانی ملقب

به اخفش اوسط متوفای (۲۱۱) .

۳- الجامع الكبير ، الجامع الصغير : ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتیبة

- دینوری متوفای (۲۷۰) .
- ۴- الآداب الکبیر ، الآداب الصغیر : ابوالعباس جعفر بن احمد مروزی بسال (۲۷۳) در اهواز وفات یافت .
- ۵- المهذب فی النحو : ابوعلی جعفر دینوری تلمیذ میرد و مازنی و ثعلب متوفای (۲۸۹) .
- ۶- النحو والتصریف : ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۷- الموجز فی النحو : ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن محمد بن موسی کرمانی ملقب به وراق متوفای (۳۲۹) .
- ۸- الإقناع فی النحو ، شرح الكتاب : ابوسعید حسن بن عبدالله بن مرزبان فارسی سیرافی متوفای (۳۶۸) .
- ۹- الجمل فی النحو والقراءات ، کتاب لیس فی کلام العرب کذا و لیس کذا: ابو عبدالله حسین بن احمد بن خالویه همدانی متوفای (۳۷۰) .
- ۱۰- الأولیات فی النحو ، الإیضاح فی النحو ، التکلمة فی النحو ، اعراب القرآن : ابوعلی فارسی حسن بن علی بن احمد فسوی متوفای (۳۷۷) .
- ۱۱- مقدمة فی النحو ، اختلاف النحاة : ابوالحسین احمد بن فارس بن زکریا قزوینی رازی متوفای (۳۹۵) .
- ۱۲- شرح ایضاح ابوعلی فارسی : ابوالحسن علی بن عیسی بن فرج بن صالح شیرازی نیشابوری متوفای (۴۲۰) .
- ۱۳- شرح موجز این سراج ، و شرح فصیح ثعلب : ابوعلی احمد بن محمد بن حسن اصفهانی ملقب بامام مرزوقی متوفای (۴۲۱) .
- ۱۴- جمل جرجانی ، عوامل ، معنی و مقصد دو شرح بر ایضاح بوعلی : ابوبکر شیخ عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی متوفای (۴۷۱) .

- ۱۵- انموزج ، مفصل در نحو : ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری خوارزمی
ملقب به جارا الله متوفای (۵۳۸) .
- ۱۶- تقویم اللسان در نحو : زین المشایخ محمد بن ابوالقاسم بن بابجوك
خوارزمی متوفای (۵۶۷) .
- ۱۷- تقویم الالسنه در نحو : ابوخصین قاسم بن محمد دیمرتی اصفهانی ،
(فهرست ابن ندیم) .
- ۱۸- المصباح ، مقدمة النحو : برهان الدین ابوالمظفر ناصر بن ابوالمکارم بن
علی بن مطرز خوارزمی مطرزی متوفای (۶۱۶) .
- ۱۹- مفتاح العلوم : سراج الدین ابویعقوب یوسف بن ابوبکر محمد بن علی
خوارزمی معروف به سکاکی متوفای (۶۱۷) .
- ۲۰- لباب الالباب فی علم الإعراب و شرح کافیه در نحو : ناصر الدین عبدالله
ابن عمر بن احمد بن علی فارسی معروف بقاضی بیضاوی متوفای (۶۸۵) .
- ۲۱- شرح کافیه بعربی ، و بفارسی : رضی الدین محمد بن حسن معروف
به نجم الأئمه استرآبادی متوفای (۶۸۷) .
- ۲۲- بسیط ، وسیط ، وافیہ در نحو : سید رکن الدین ابومحمد حسن بن
محمد بن شرفشاه علوی استرآبادی متوفای (۷۱۷) .
- ۲۳- ارشاد الحادی فی النحو : سعد الدین مسعود بن عبدالله خراسانی
معروف به محقق تفتازانی متوفای (۷۹۲) .
- ۲۴- مقصود ذوی الالباب فی علم الإعراب : مجد الدین ابوطاهر محمد بن
یعقوب فیروزآبادی شیرازی متوفای (۸۱۷) .
- ۲۵- شرح کافیه بفارسی (گیپائی) : میر سید شریف علی بن محمد بن علی
حسینی جرجانی متوفای (۸۱۸) .
- ۲۶- مرضی الرضی در شرح کافیه : کمال الدین قاضی امیر حسین بن
معین الدین میبدی یزدی متوفای (۹۰۹) .

- ۲۷- فوائدالضیائیه فی شرح الکافیہ : نورالدین مولی عبدالرحمان بن احمد ابن محمد دشتی اصفهانی متوفای (۹۴۰) .
- ۲۸- الفرید فی النحو : عصام الدین ابراهیم بن محمد بن عربشاه اسفراینی سمرقندی متوفای (۹۴۷) .
- ۳۰- صمدیه فی النحو : شیخ بهاء الدین محمد بن شیخ حسین بن عبدالصمد حارثی اصفهانی مشهدی (۱۰۳۱) .
- ۲۹- شرح کافیہ در نحو : تاج الدین حسن بن محمد اصفهانی معروف بفاضل هندی متوفای (۱۰۸۵) .
- ۳۰- عوامل النحویه : مولی محمد محسن بن شاه مرتضی ملقب بفیض کاشانی متوفای (۱۰۹۱) .
- ۳۱- شرح کافیہ بفارسی : سید فخرالدین گیلانی مشهدی تلمیذ آقا حسین خوانساری و شمس الدین گیلانی متوفای (۱۰۹۷) .
- ۳۲- شرح کافیہ و حاشیه برجامی سید نعمت الله بن عبدالله موسوی شوشتری متوفای (۱۱۱۲) .
- ۳۳- حدائق التندیہ فی شرح الصمدیه : سید صدرالدین علیخان بن نظام الدین احمد بن محمد معصوم شیرازی متوفای (۱۱۲۰) .
- ۳۴- قواعد صرف و نحو : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد که در سال ۱۳۴۵ چاپ شده است .

معانی و بیان

- ۱- کتاب البیان : ابویوسف یعقوب بن اسحاق بن السکیت اهوازی متوفای (۲۴۳) .
- ۲- البلاغة والخطابة : ابوالعباس جعفر بن احمد مروزی متوفای (۲۷۴) .
- ۳- الفصاحة والخطابة : ابوحنیفه احمد بن داود دینوری متوفای (۲۸۰) .

- ٤- تهذيب البلاغة ، كتاب اللسان : ابوعلی احمد بن نصر بن حسین بن بازیار خراسانی متوفای (٣٥٢) .
- ٥- البيان والإيضاح : ابو الحسن احمد بن ابوسهل حاتم بن ابوحاتم قزوینی متوفای قرن چهارم .
- ٦- المفصل فی علم البيان والفصاحة : ابو عبدالله محمد بن عمران بن موسی ابن سعد مرزبانی کاتب خراسانی متوفای (٣٧٨) .
- ٧- التفصیل بین بلاغة العرب والعجم : ابو هلال حسن بن عبدالله بن سهل بن سعید عسکری اهوازی متوفای (٣٩٥) .
- ٨- تنقیح البلاغة : عمیدالدین ابوسعید محمد بن احمد بن محمد سمرقندی متوفای (٤٢٣) .
- ٩- سحر البلاغة و سر البراعة ، الکناية والتعریض ، الامجاز والایجاز : ابومنصور عبدالملک بن محمد بن اسماعیل ثعالبی نیشابوری متوفای (٤٢٩) .
- ١٠- اسرار البلاغة ، اعجاز القرآن الکبیر ، اعجاز القرآن الصغیر ، التلخیص فی المعانی ، دلائل الاعجاز : ابویکر شیخ عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی متوفای (٤٧١) .
- ١١- البدیع والبیان : ابو الفتح حسن بن فتح الله بن حمزه همدانی متوفای (٥٠٠) .
- ١٢- اساس البلاغة ، ربیع الابرار : ابو القاسم محمود بن عمر بن احمد خوارزمی جارالله زمخشری متوفای (٥٣٨) .
- ١٣- الهدایة فی المعانی والبیان : زین المشایخ محمد بن ابو القاسم بن بابجوك خوارزمی متوفای (٥٦٧) .
- ١٤- نهایة الایجاز فی البیان : فخرالدین محمد بن حسین بن حسن طبری

- ملقب بامام و ابن خطیب رازی متوفای (۶۰۶) .
- ۱۵- المحصل فی البیان : صدر الافاضل مجدالدین قاسم بن حسین بن احمد خوارزمی مقتول (۶۱۷) .
- ۱۶- مفتاح العلوم : سراج الدین ابویعقوب یوسف بن ابی بکر محمد بن علی خوارزمی معروف بهسکاکی متوفای (۶۱۷) .
- ۱۷- مفتاح المفتاح (شرح المفتاح) : قطب الدین ابوالثناء محمود بن مسعود ابن مصلح الدین کازرونی شیرازی متوفای (۷۱۰) .
- ۱۸- ایضاح المفتاح و تلخیص المفتاح : ابوالمعالی محمد بن عبدالرحمان بن عمر بن احمد قزوینی خطیب دمشقی متوفای (۷۳۹) .
- ۱۹- التبیان فی المعانی والبیان : شرف الدین حسن بن محمد طیبی استاد علی بن عیسی اربلی متوفای (۷۴۳) .
- ۲۰- فوائد الغیایه فی البلاغه : قاضی عضدالدین عبدالرحمان بن رکن الدین احمد ایجی شیرازی متوفای (۷۵۶) .
- ۲۱- روضة الفصاحة در علم بیان : زین الدین ابوبکر محمد بن شمس الدین ابوبکر بن عبدالقادر رازی متوفای (۷۶۸) .
- ۲۲- مطول ، مختصر المعانی : سعدالدین مسعود بن عمر بن عبدالله خراسانی مشهور به محقق تفتازانی متوفای (۷۹۲) .
- ۲۳- المصباح فی شرح المفتاح : میر سید شریف علی بن محمد بن علی حسینی جرجانی المولد شیرازی المدفن متوفای (۸۱۸) .
- ۲۴- موجز البیان در معانی و بیان : سید عبدالوهاب بن سید علی حسینی استرآبادی پایان یافته (۸۷۹) .
- ۲۵- خلاصة التلخیص : امیر غیاث الدین منصور بن امیر صدرالدین محمد دشتکی شیرازی متوفای (۹۴۸) .

- ۲۶- انجاح الطالب فی شرح كنزالحقائق در معانی و بیان : میرزا محمد بن محمد رضابن اسماعیل مشهدی تلمیذ علامه مجلسی .
- ۲۷- البیان والبدیع در بلاغت و بدیع : میرزا ابوطالب بن میرزا بیک بن میرزا ابوالقاسم فندرسکی استرآبادی متوفای (۱۱۲۲) .
- ۲۸- انوار البلاغة در معانی و بیان و بدیع : مولی محمد هادی بن محمد صالح ابن احمد ادیب مازندرانی متوفای (۱۱۳۴) .
- ۲۹- منظومة البیان در معانی و بیان : سید مهدی بن محمد مهدی حسینی سیفی قزوینی متوفای (۱۱۵۰) .
- ۳۰- مدارج البلاغة در معانی و بیان : رضاقلیخان هدایت ابن محمد هادی نوری ملك الشعرآ متوفای (۱۲۸۸) .
- ۳۱- نخبة البیان در معانی و بیان : ملا حبیب الله بن علی مددین رمضان کاشانی متوفای (۱۳۴۰ هجری) .
- ۳۲- بساتین الجنان فی المعانی والبیان : میرزا محمد تقی بن میرزا عبدالرزاق ابن میرزا عبدالجواد موسوی اصفهانی متوفای (۱۳۴۱) .
- ۳۳- هنجار گفتار در معانی و بیان : حاج سید نصرالله بن سید رضا تقوی استاد دانشکده الهیات تهران .
- ۳۴- روش گفتار در معانی و بیان و بدیع : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد در سال (۱۳۴۶) چاپ شده .

بدیع و صناعت شعر

- ۱- صناعة الشعر ، منیة الكتاب : ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۲- صنعة الشعر والبلاغة : ابوسعید حسن بن عبدالله بن مرزبان معروف بشیخ الشیوخ سیرافی متوفای (۳۶۸) .

- ۳- کتاب الشعر ، کتاب المونق ، کتاب الموشح : ابو عبدالله محمد بن عمران ابن موسی بن سعید خراسانی مرزبانی متوفای (۳۸۴) .
- ۴- کتاب الصناعتین : ابو هلال حسن بن عبدالله بن سهل بن سعید عسکری اهوازی متوفای (۳۹۵) .
- ۵- قصائد و کلمات : ابو الفتح علی بن محمد بن حسین بن یوسف بن محمد ابن عبدالعزیز بستی سجستانی متوفای (۴۰۰) .
- ۶- ترجمان البلاغة : ابو الحسن علی بن جلوغ یا قلسوع فرخی سیستانی ملك الشعر محمود غزنوی متوفای (۴۲۹) .
- ۷- بدایع الاخبار و روائع الاشعار : ابو یوسف یعقوب بن سلیمان اسفرائینی متوفای (۴۸۸) .
- ۸- فتح البدیع در علم بدیع : حمیدالدین عمر بن محمود بلخی معاصر انوری ابیوردی متوفای (۵۵۹) .
- ۹- آداب الشعر : ابو الحسن علی بن زید بن محمد بن حسین بن سلیمان بیهقی متوفای (۵۶۵) .
- ۱۰- حدائق السحر فی دقائق الشعر : رشیدالدین محمد بن محمد بن عبد الجلیل ملقب برشید و طواط متوفای (۵۷۳) .
- ۱۱- بدیع مطرزی : برهان الدین ابوالمظفر ناصر بن ابوالمکارم بن علی بن مطرز خوارزمی متوفای (۶۱۶) .
- ۱۲- مفتاح العلوم : سراج الدین ابو یعقوب یوسف بن ابوبکر محمد بن علی خوارزمی ملقب بهسکاکی متوفای (۶۱۷) .
- ۱۳- مفتاح المفتاح (شرح المفتاح) : قطب الدین ابوالثناء محمود بن مسعود بن مصلح الدین کازرونی متوفای (۷۱۰) .
- ۱۴- ایضاح المفتاح و تلخیص المفتاح : جمال الدین ابوالمعالی محمد بن

- عبدالرحمان بن عمر قزوینی متوفای (۷۳۹) .
- ۱۵- حدائق الحقائق فی شرح الحدائق : شرف‌الدین حسن بن محمد رامی تبریزی متوفای (۷۹۵) .
- ۱۶- المصباح فی شرح المفتاح : میر سید شریف علی بن محمد بن علی حسینی جرجانی المولد شیرازی المدفن متوفای (۸۱۸) .
- ۱۷- بدایع الافکار فی صناعة الاشعار : کمال‌الدین حسین بن علی بیهقی واعظ کاشفی سبزواری متوفای (۹۱۰) .
- ۱۸- مفتاح البدایع : ادیب فاضل ، شاعر کامل عروضی ماهر وحید تبریزی متوفای (۹۴۲) .
- ۱۹- البدیع در علم بدیع : سید کمال‌الدین شاه فتح‌الله بن هبة‌الله بن عطاء‌الله حسینی شیرازی متوفای (۱۰۹۷) .
- ۲۰- انوار الربیع در شرح منظومة البدیع : سید صدرالدین علیخان بن نظام‌الدین احمد بن محمد معصوم شیرازی متوفای (۱۱۲۰) .
- ۲۱- راح الافراح در فن بدیع : سرکار حاج ملاهادی بن حاج مهدی بن حاج محمدصادق متخلص به اسرار حکیم سبزواری متوفای (۱۲۸۹) .
- ۲۲- رساله بدیعیة : شیخ محمد بن حمزه بن حسین بن نورعلی معروف به ابن ملای شوشتری متوفای (۱۳۲۲) .
- ۲۳- رساله بدیعیة : میرزا محمدصادق خان مروزی بدایع نگار فتحعلیشاه متوفای (۱۲۸۲) .
- ۲۳- رساله بدیعیة : مولی داود بن حاج قاضی خراسانی معروف به ملاباشی و قاضی زاده سودخروی متوفای (۱۳۲۵) .
- ۲۴- دره نجفی : آقا سردار نجفقلی میرزا از احفار فتحعلی شاه تلمیذ فرصت شیرازی (۱۳۳۹) .
- ۲۵- ازهار الربیع : بدایع نگار مشهدی میرزا فضل‌الله بن مولی داود خراسانی

- سودخروی متوفای (۱۳۴۳) .
- ۲۶- علائم البدیعیه فی احوال علماء الشیعه : میرزا مهدی بن میرزا مصطفی حسینی تفرشی ملقب به بدایع نگار متوفای (۱۳۴۸) .
- ۲۷- ابداع البدایع : شمس العلماء میرزا محمد حسین گرگانی مدیر مدرسه علمیه تهران .
- ۲۸- هنجار گفتار حاج سید نصرالله بن سیدرضا تقوی استاد دانشکده الهیات تهران .
- ۲۹- بدیعیه : مولی محمد صالح بن فضل الله بن محمد حسن مازندرانی معروف به علامه سمنانی (۱۳۹۲) .
- ۲۹- روش گفتار : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد در سال (۱۳۴۶) چاپ شده .

عروض و قوافی

- ۱- اول کسی که در اسلام بفارسی در فن عروض تألیف نموده ابو العلاء شوشتری از شعرای سامانیان است .
- ۲- کتاب العروض والقوافی : ابوالحسن سعید بن مسعوده اخفش مجاشعی خراسانی متوفای (۲۱۱) .
- ۳- جوامع العروض : ابو محمد عبدالله بن جعفر بن محمد بن درستویه فسوی شیرازی متوفای (۳۴۷) .
- ۴- میزان الاشعار : ابوعلی احمد بن نصر بن حسین بن بازدار خراسانی ندیم سیف الدوله متوفای (۳۵۲) .
- ۵- رساله فی العروض : کافی الکفاة ابوالقاسم اسماعیل بن ابوالحسن عباد ابن عباس بن عباد طالقانی دیلمی متوفای (۳۸۵) .
- ۶- رساله فی العروض : شیخ رئیس ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا

- بخارائی متوفای (٤٢٧) .
- ٧- رساله فی العروض والقوافی : ابوسعید محمد بن احمد بن محمد وزیر عمیدی متوفای (٤٣٣) .
- ٨- العروض والقوافی : ابوسعید محمد بن احمد بن محمد عمیدی سمرقندی متوفای (٤٣٣) .
- ٩- کتاب العروض ابوبکر شیخ عبدالقاهر بن عبدالرحمان جرجانی متوفای (٤٧١) .
- ١٠- زینت نامه : ابو محمد عبدالله بن محمد ، رشیدی سمرقندی معاصر ملکشاه متوفای (٤٨٠) .
- ١١- عروق الذهب ، قلائد الشرف : ابو عامر فضل بن اسماعیل جرجانی تلمیذ شیخ عبدالقاهر متوفای (٤٨٩) .
- ١٢- کنز القافیه ، خجسته نامه ، غایة العروضیین : ابو الحسن علی بهرامی سرخسی شاعر غزنویان متوفای (٥٠٠) .
- ١٣- الکامل فی العروض ، تهذیب الطبع : ابو محمد قاسم بن محمد معروف به دیمرتی اصفهانی (فهرست ابن ندیم) .
- ١٤- کافی در عروض و قوافی ، الامین والمحلّی : ابوزکریا یحیی بن محمد ابن حسن بن بسطام شیبانی تبریزی متوفای (٥٠٢) .
- ١٥- رساله فی العروض : اوحدالدین علی بن اسحاق خاوری خراسانی مداح سلطان سنجر متوفای (٥٤٧) .
- ١٦- الموجز الکافی فی العروض والقوافی : ضیاءالدین فضل الله بن علی بن عبیدالله حسنی راوندی متوفای (٥٤٨) .
- ١٧- رساله فی العروض : ابو الحسن علی بن زید بن محمد بن حسین بن سلیمان بیهقی متوفای (٥٦٥) .
- ١٨- کافی در عروض و قوافی : ابوطالب مؤلف خلاصه الافکار ابن مولی محمد

- اصفهانی متوفای (۵۹۸) .
- ۱۹- مفتاح العلوم : سراج‌الدین ابویعقوب یوسف بن ابوبکر محمد بن علی خوارزمی معروف بسکاکی متوفای (۶۱۷) .
- ۲۰- معیار الاشعار ، رساله فی العروض : خواجه نصیرالدین ابوجعفر محمد ابن محمد بن حسن طوسی متوفای (۶۷۲) .
- ۲۱- المعجم فی معاییر اشعار العجم ، المعرب فی معاییر اشعار العرب ، الکافی فی العروض والقوافی : شمس‌الدین محمد بن قیس رازی معاصر سعدی شیرازی .
- ۲۲- رساله قافیه : شمس‌الدین محمد بن فخرالدین اصفهانی از ادبای قرن هفتم .
- ۲۳- عروض الساوی : صدرالدین محمد بن رکن‌الدین محمد بن احمد ساوی از علمای قرن هفتم .
- ۲۴- میزان الافکار شرح معیار الاشعار : مولی عبدالله بن محمد بن سعدالله مرادآبادی .
- ۲۵- شرح قصیده عروضیه ساوی : شمس‌الدین ابوالثناء محمود بن عبدالرحمان بن احمد بن محمد اصفهانی متوفای (۷۴۶) .
- ۲۶- رساله قافیه : نورالدین احمد زیارتگاهی (کشف الظنون حاج خلیفه)
- ۲۷- الحاوی فی شرح قصیده الساوی : بدرالدین محمود عینی متوفای (۸۵۵) .
- ۲۸- تکمیل الصناعة فی العروض والقافیه : سید عطاءالله بن محمود حسینی نیشابوری متوفای (۸۷۲) .
- ۲۹- کافی در عروض و قوافی : مولی عبدالله بن عبدالکافی بن عبدالمجید متوفای (۹۰۱) .

- ۳۰- الوافیه فی علم القافية، رساله عروض بفارسی : مولی نورالدین عبد-
الرحمان بن احمد بن محمد دشتی اصفهانی جامی متوفای (۹۶۰) .
- ۳۱- بدایع الصنائع ، الجمع المختصر در عروض و قوافی بفارسی : علامه
وحید تبریزی ، معروف به ادیب قمی متوفای (۹۶۲) .
- ۳۲- رساله فی العروض والقوافی : مولی محمد متخلص به اهلی شیرازی
متوفای (۹۶۲) .
- ۳۳- رساله فی العروض : مولی عبدالکریم بن ابوالقاسم ایروانی قزوینی
تلمیذ صاحب ریاض متوفای (۱۰۱۷) .
- ۳۴- رساله فی العروض (عیون الشرف) : میرمحمد مؤمن بن علی حسینی
استرآبادی بنام قطب شاه هندی تألیف نموده (۱۰۱۷) .
- ۳۵- تسهیل العروض الی علم العروض : عبدالملک بن جمال الدین بن صدر-
الدین بن عصام الدین اسفراینی متوفای (۱۰۳۷) .
- ۳۶- رساله فی العروض : شیخ عبدالعلی بن شیخ ناصر بن شیخ رحمت
حویزی برای سید مشعشعی آنرا نوشته متوفای (۱۰۷۵) .
- ۳۷- میزان الاشعار : علم الهدی محمد بن محمد محسن فیض بن شاه مرتضی
کاشانی متوفای (۱۱۱۸) .
- ۳۸- رساله فی العروض : شیخ فتح الله بن علوان کعبی دورقی قمی صاحب
رسالة الاجازه و زاد المسافر متوفای (۱۱۳۰) .
- ۳۹- رساله فی العروض ، رساله فی القوافی : مولی محمد صادق بن علی بن
ایطالب اردکانی .
- ۴۰- رساله فی العروض : امیر ابوالحسن فراهانی حسینی .
- ۴۱- تذکره عنوان الشرف که هر صفحه آن در پنج عالم قرائت میشود :
نحو ، تاریخ ، فقه ، عروض ، قوافی : مولی فرج الله بن محمد بن درویش
محمد بن حسین بن حماد دزفولی حویزی متوفای (۱۱۳۸) .

- ۴۲- رساله فی العروض : میرزا قوام‌الدین محمد بن محمد مهدی حسینی سیفی قزوینی متوفای (۱۱۴۲) .
- ۴۳- رساله فی العروض : مولی سلطان محمود بن غلامعلی طبسی تلمیذ علامه مجلسی و معاصر شیخ حر عاملی .
- رساله فی العروض : مولی محمد بن یوسف بن محمد بن یوسف نو قادزی بیهقی ملقب به وحیدی .
- ۴۴- رساله قافیه : میرزا رفیعا محمد رفیع بن فرج‌الله گیلانی مشهدی متوفای (۱۱۶۰) .
- ۴۵- رساله قافیه : مولی فضل‌الله بن مولی زین‌العابدین معروف بشمس العلماء بروجردی .
- ۴۶- رساله فی العروض والقوافی : مولی نصرالله بن مولی ابوالحسن بن محمد کاظم جاجرمی صاحب کشکول متوفای (۱۲۶۵) .
- ۴۷- رساله قافیه : میرزا حبیب‌الله بن اسدالله یغمائی از احفاد یغمای جندقی (۱۲۷۰) .
- ۴۸- ارجوزة العروض : مولی میرزا مصطفی بن میرزا عبدالله تبریزی متوفای (۱۲۷۵) .
- ۴۹- رساله فی العروض والقوافی : میرزا نصرالله فارسی مدرس مشهدی متوفای (۱۲۹۱) .
- ۵۰- رساله فی العروض والقوافی : میرزا محمد بن علی محمد بن محمدعلی کرمانشاهی متخلص به بیدل مازندرانی متوفای (۱۲۹۵) .
- ۵۱- براهین العجم فی قوانین المعجم در عروض و قافیه : میرزا محمد تقی خان سپهر ملقب به لسان‌الملک متوفای (۱۲۹۷) .
- ۵۲- رساله فی العروض والقافیه : حسین قلیخان کلهر بن مصطفی قلیخان

- ۵۳- دره نجفی : آقا سردار نجفقلی میرزا از احفاد فتحعلی شاه تلمیذ فرصت شیرازی متوفای (۱۳۳۹) .
- ۵۴- تذکرة العروض (شواهد آنرا از قرآن مجید اقتباس نموده): امین الواعظین شیخ اسدالله بن شیخ ابوالقاسم دزفولی تهرانی متوفای (۱۳۵۳) .
ابن شهبازخان کرمانشاهی متخلص به سلطان متوفای (۱۳۰۳) .
- ۵۵- رواشح الفیوض فی علم العروض : سید هبة الدین محمدعلی بن حسین بن محسن بن مرتضی بن محمد بن سیدعلی شهرستانی متوفای (۱۳۸۰) .
- ۵۶- رساله فی العروض : سید ابوالحسن محمد بن احمد بن محمد بن احمد بن ابراهیم طباطبائی اصفهانی متوفای (۳۲۲) .

آداب البحث و احتجاج

- ۱- کتاب الرد علی اصحاب الطبايع : ابوالفضل جعفر بن حرب معتزلی همدانی متوفای (۲۳۶) .
- ۲- کتاب الرد علی الجهمیه : امام احمد بن محمد بن حنبل بن هلال مروزی متوفای (۲۴۱) .
- ۳- الرد علی المشبهه ، الرد علی من انکر خلق القرآن : ابو جعفر محمد بن عبدالله اسکافی سمرقندی متوفای (۲۴۱) .
- ۴- المعیار والموازنة فی الامامة : ابوالقاسم جعفر بن محمد بن عبدالله سمرقندی متوفای (۲۵۲) .
- ۵- کتاب الايضاح فی الرد علی سائر الفرق : ابو محمد فضل بن شاذان بن خلیل نیشابوری متوفای (۲۶۰) .

- ۶- کتاب الإحتجاج: ابو جعفر احمد بن حسین بن سعید بن حماد بن سعد بن مهران اهوازی متوفای (۲۹۰).
- ۷- ادب الجدل، الرد علی المعتزله، الرد علی من ابطال التواتر: ابوالحسین احمد بن یحیی بن محمد بن اسحاق راوندی متوفای (۲۹۷).
- ۸- کتاب المجادلات: ابومسلم محمد بن مسلم بن بحر اصفهانی معاصر علی بن عیسی متوفای (۲۹۸).
- ۹- کتاب الإحتجاج: ابونضر محمد بن مسعود بن محمد بن عیاش سمرقندی متوفای حدود (۳۰۰).
- ۱۰- احتجاج الشیعه: ابوالقاسم سعد بن عبدالله بن ابی خلف اشعری قمی متوفای (۳۰۱).
- ۱۱- کتاب الإحتجاج، تنزیه القرآن، متشابه القرآن: ابومحمد حسن بن موسی نوبختی متوفای (۳۱۰).
- ۱۲- کتاب الإحتجاج، و ابطال القیاس: ابوسهل اسماعیل بن علی بن اسحاق ابن ابوسهل نوبختی متوفای (۳۱۱).
- ۱۳- الرد علی اصحاب الصفات، الرد علی الفلاة، الرد علی الواقفه: الرد علی اليهود: ابوسهل اسماعیل بن علی بن اسحاق بن ابوسهل نوبختی متوفای (۳۱۱).
- ۱۴- کتاب الإحتجاج، آداب البحث: ابومقائل صالح دیلمی که نجاشی آنرا از احمد بن حسین روایت کرده متوفای (۳۲۰).
- ۱۵- الرد علی عبدة الاصنام: ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲).
- ۱۶- الرد علی القرامطه، اوهام المعتزله: ابومنصور محمد بن محمد حنفی ماتریدی سمرقندی متوفای (۳۳۰).
- ۱۷- کتاب الجدل، آداب الجدل: ابونصر محمد بن محمد بن طرخان بن اوزلغ

- فارابی خراسانی متوفای (٣٤٠) .
- ١٨- نقض العثمانيه على الجاحظ : ابو حبيش مظفر بن محمد خراسانی مؤلف كتاب حقيقة الانسان متوفای (٣٦٧) .
- ١٩- المحاضرات والمناظرات : ابو حيان على بن محمد بن عباس توحیدی شیرازی متوفای (٣٨٠) .
- ٢٠- تنزيه القرآن عن المطاعن : ابو الحسن قاضي عبد الجبار بن احمد بن عبد الجبار بن احمد همدانی متوفای (٤١٥) .
- ٢١- الرد على الملحدين : ابو اسحاق ابراهيم بن محمد بن ابراهيم بن مهران اسفراينی متوفای (٤١٧) .
- ٢٢- كتاب المجادلات : ابو بكر محمد بن حسن بن فورك اصفهانی معاصر صاحب بن عباد متوفای (٤٤٦) .
- ٢٣- اسئلة القرآن مع الأجوبة : فريد خراسان ابو الحسن على بن ابو القاسم زيد بيهقي متوفای (٤٦٥) .
- ٢٤- كتاب المنتحل في الجدل : حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد غزالی طوسی متوفای (٥٠٥) .
- ٢٥- الاحتجاج على اهل اللجاج : ابو منصور احمد بن على بن ابي طالب طبرسی استاد ابن شهر آشوب متوفای (٥٨٨) .
- ٢٦- آداب البحث : شمس الدين محمد بن اشرف سمرقندی استاد سماکی متوفای (اواخر قرن ششم) .
- ٧٢- آداب البحث : خواجه نصير الدين محمد بن محمد بن حسن طوسی سلطان المحققين متوفای (٦٧٢) .
- ٢٨- المناظرات والمناقشات : نجم الدين على بن عمر شافعی قزوینی ملقب به دبيران و کاتبی متوفای (٦٧٥) .
- ٢٩- الأبحاث في تقويم الأحداث بر رد زيديه : ركن الدين ابو جعفر محمد بن

- علی بن عبدك جرجانی متوفای (۷۲۸) .
- ۳- المآب فی شرح الآداب : علاءالدین محمد بن احمد بهشتی اسفراینی
ملقب بفخر خراسان متوفای (۷۴۹) .
- ۳۱- تنزیه الانبیاء : امیر عبدالوهاب بن علی حسینی جرجانی متوفای (۸۸۰) .
- ۳۲- شرح آداب البعث : کمالالدین مسعود شروانی استاد شاه فتح‌الله بن
هبة‌الله شیرازی متوفای (قرن نهم) .
- ۳۳- شرح آداب البعث : قطب‌الدین محمد گیلانی متوفای (۸۹۱) .
- ۳۴- شرح آداب البعث : عمادالدین محمد بن احمد کاشانی
- ۳۵- شرح آداب البعث : جلال‌الدین محمد بن اسعد دوانی کازرونی صدیقی
متوفای (۹۰۸) .
- ۳۶- شرح آداب البعث : عصام‌الدین ابراهیم بن محمد بن عربشاه اسفراینی
تلمیذ مولی جامی متوفای (۹۴۳) .
- ۳۷- کتاب الاحتجاج بفارسی : مولی فتح‌الله بن مولی شکرالله کاشانی تلمیذ
علی بن حسن زواره‌ای متوفای (۹۸۸) .
- ۳۸- احتجاج بحار الانوار : مولی محمد باقر بن محمد تقی بن مقصود علی
معروف به علامه مجلسی متوفای (۱۱۱۱) .
- ۳۹- حجة الاسلام بر رد میزان الحق پادری : مولی علی بن جمشید مازندرانی
نوری ملقب به استاد الحکماء متوفای (۱۲۴۶) .
- ۴۰- تنزیه الاسلام عن الاوهام : سید محمود بن سید یوسف حسینی تبریزی
مشهدی متوفای (۱۲۷۸) .
- ۴۱- اصول فن مناظره ، آداب الجدل : زین‌الدین جعفر زاهدی استاد
دانشگاه مشهد .

کلام و اعتقادات

- ۱- نخستین کسی که در قضا و قدر استدلال عقلی نمود ابو یونس اسواری

- ایرانی بود که معبد جهنی و معتزلان از وی پیروی کردند .
- ۲- کتاب الامامة ، الرد علی الغلاة : ابو محمد یونس بن عبدالرحمان قمی از اصحاب حضرت صادق ، کاظم ، رضا علیهم السلام متوفای (۲۰۸) .
- ۳- الرد علی اصحاب الطبايع : ابو الفضل جعفر بن حرب معتزلی همدانی متوفای (۲۳۶) .
- ۴- کتاب التمیوه لنقض کتاب حفص : ابو جعفر محمد بن عبدالله اسکافی سمرقندی متوفای (۲۴۰) .
- ۵- مراد المریدین : زاهد معروف ابوزکریا سرسلسله اهل راز یحیی بن معاذ رازی متوفای (۲۵۸) .
- ۶- دلائل التوحید : یزدجرد بن میهن داد کسروی متوفای (۲۸۹) .
- ۷- کتاب التوحید ، کتاب الامامة : ابو الحسن احمد بن یحیی بن محمد بن اسحاق راوندی متوفای (۲۹۸) .
- ۸- کتاب الصفة والتوحید : ابونضر محمد بن مسعود بن محمد بن عیاش سمرقندی متوفای حدود (۳۰۰) .
- ۹- کتاب الامامة : ابو عبدالله محمد بن عبدالله بن مملک جرجانی معاصر عبدالرحمان بن خیرویه متوفای (۳۰۳) .
- ۱۰- الآراء والديانات ، فرق الشیعه : ابو محمد حسن بن موسی نوبختی متوفای (۳۱۰) .
- ۱۱- کتاب التوحید ، کتاب المعرفة ، کتاب نفی و اثبات : ابوسهل اسماعیل ابن علی بن اسحاق بن ابوسهل نوبختی متوفای (۳۱۱) .
- ۱۲- کتاب فضائل علی ، کتاب تفضیل علی ، کتاب ما اختلف فيه المتکلمون ، کتاب النقض لکتاب الحسین النجار ، کتاب الانصاف : ابو جعفر محمد ابن عبدالرحمان بن قبه رازی امامی متوفای (۳۱۵) .
- ۱۳- کتاب یاقوت فی الکلام : ابواسحاق ابراهیم بن اسحاق بن فضل بن

- ابوسہل بن نوبخت متوفای حدود (۳۱۵) .
- ۱۴- شرایع الادیان : ابوزید احمد بن سہل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۱۵- اصول کافی : ثقة الاسلام محمد بن یعقوب کلینی رازی متوفای (۳۲۹) .
- ۱۶- کتاب التوحید : ابومنصور محمد بن محمد حنفی ماتریدی سمرقندی متوفای (۳۳۰) .
- ۱۷- کتاب فی الکلام : کافی الکفاة ابوالقاسم اسماعیل (صاحب بن ابوالحسن عباد) طالقانی متوفای (۳۳۵) .
- ۱۸- کتاب النقض العثمانيه علی الجاحظ ، الازراق والاجال ، حقیقة الانسان ، النکت والاغراض فی الامامة ، الفدک : ابوجیش مظفر بن محمد خراسانی متوفای (۳۶۷) .
- ۱۹- کتاب التوحید ، اعتقادات ، اثبات الخلافة لامیر المؤمنین ، فضائل الشیعه ، ثواب الاعمال ، عقاب الاعمال : ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی قمی معروف بابن بابویہ (۳۸۱) .
- ۲۰- بیان الدین : ابومنصور صرام نیشابوری استاد متکلمان ومفسران شیعه متوفای (۳۸۹) .
- ۲۱- حدود الدین : ابوالحسن احمد بن ابوسہل حاتم بن ابوحاتم قزوینی متوفای (اواخر قرن چہارم) .
- ۲۲- تنزیہ القرآن ، العمد فی الاصول : قاضی عبدالجبار بن احمد بن عبد الجبار ہمدانی معتزلی متوفای (۴۱۵) .
- ۲۳- جامع الجلی والخفی فی اصول الدین والرد علی الملحدین : ابواسحاق ابراہیم بن محمد بن ابراہیم بن مہران نیشابوری متوفای (۴۱۷) .
- ۲۴- اصول العقاید ، المفصح فی الامامة ، شرح جمل العلم سید مرتضی : شیخ

- الطائفة ابو جعفر محمد بن حسن بن علی طوسی متوفای (۴۶۰) .
- ۲۵- رساله القدسیه بادلتها البرهانیه در کلام : زین الدین محمد بن محمد بن احمد طوسی ملقب به حجة الاسلام غزالی متوفای (۵۰۵) .
- ۲۶- عقاید نسفی : نجم الدین و مفتی الثقلین ابو حفص عمر بن محمد بن احمد ابن اسماعیل سمرقندی متوفای (۵۳۷) .
- ۲۷- الحدود در علم کلام : قطب الدین ابو جعفر محمد بن علی بن حسین مقرئ نیشابوری استاد راوندی متوفای (۵۳۷) .
- ۲۷- العمدة فی اصول الدین : امین الدین ابو علی فضل بن حسن بن فضل طبرسی صاحب مجمع البیان متوفای (۵۴۸) .
- ۲۸- عقود العقاید : سدید الدین محمد بن ابوبکر معروف بامامزاده بخاری متوفای (۵۶۰) .
- ۲۶- ایجاز المطالب فی ابراز المذاهب، الوافی بکلام المثبت والنافی، الهادی الی النجاة در ابطال ناکثین و غلاة : نصیر الدین ابوطالب عبدالله بن جعفر بن حمزة بن حسن بن علی بن نصیر طوسی مشهور به نصیر الدین مشهدی متوفای (۵۹۵) .
- ۲۹- اساس التقدير ، المعالم فی الکلام : فخر الدین ابو عبدالله محمد بن عمر ابن حسین طبرسی ابن الخطیب رازی متوفای (۶۰۶) .
- ۳۰- تجرید الکلام ، قواعد العقاید : خواجه نصیر الدین محمد بن محمد بن علوی طوسی سلطان المحققین متوفای (۶۷۲) .
- ۳۱- عین القواعد فی الحکمة والکلام : نجم الدین علی بن عمر بن علی معروف به دبیران کاتبی متوفای (۶۷۵) .
- ۳۲- شرح تجرید الکلام اصفهانی : شمس الدین ابوالثناء محمود بن عبد الرحمان اصفهانی متوفای (۷۴۹) .
- ۳۳- مواقف السلطانیه ، عقاید العضدیه : عضد الدین قاضی عبدالرحمان بن

- احمد ایچی شیرازی متوفای (۷۵۶) .
- ۳۴- شرح مواقف عضدی : شمس الاثمه محمد بن یوسف بن علی بن سعید کرمانی متوفای (۷۸۶) .
- ۳۵- تقریب المرام فی الکلام ، شرح المقاصد : سعدالدین مسعود بن عمر بن عبدالله خراسانی تفتازانی متوفای (۷۹۲) .
- ۳۶- شرح حکمة العین فی الکلام : شمس الدین محمد بن مبارکشاه بخاری از دانشمندان قرن هشتم هجری .
- ۳۷- شرح مواقف ، رساله کلامیه : میر سید شریف علی بن محمد بن علی حسینی جرجانی متوفای (۸۱۸) . " سماء الله و نوریه فی فضله " .
- ۴۰- شرح عقاید العزیدیه ، اثبات الواجب ، افعال الله تعالی ، افعال العباد ، الجبر والاختیار ، کتاب التوحید ، نور الهدایة فی الامامة : جلال الدین محمد بن اسعد کازرونی معروف به محقق دوانی متوفای (۹۰۸) .
- ۴۱- شوارق الالهام ، مشارق الاوهام ، گوهر مراد بفارسی ، سرمایه ایمان : مولی عبدالرزاق بن علی بن حسین محقق لاهیجانی تلمیذ و داماد صدر المتألهین شیرازی ملقب به فیاض متوفای (۱۰۵۱) .
- ۴۲- حدیقة المحققین در معرفت احکام دین : مولی محمد تقی بن مقصود علی ملقب به مجلسی اول ، متوفای (۱۰۷۰) .
- ۴۳- رساله شجرة الالهية ، ثمره الالهية در کلام : سید رفیع الدین محمد بن سید حیدر طباطبائی نائینی متوفای (۱۰۸۲) .
- ۴۴- رساله فی الکلام : سید علی بن علامه سید دلدار علی سید محمد معین نصرآبادی .
- ۴۵- حق الیقین در اصول دین ، مرآت العقول ترجمه توحید مفضل ، ترجمه باب حادیعشر ، جبر و تفویض ، الفرق بین صفات الذات و صفات

- الفعل : علامه مولى محمد باقر بن محمد تقى بن مقصود على مجلسى متوفى (۱۱۱۱) .
- ۴۶- شمع اليقين ، الفة الفرقة در كلام ، آئینه حكمت در اصول الدين بفارسى : ميرزا حسن بن مولى عبدالرزاق فياض لاهيجى متوفى (۱۱۲۱) .
- ۴۷- جواهر الكلام فى اصول عقايد الاسلام : شمس الدين محمد بهباني .
- ۴۷- اثبات الفرقة الناجية ، آب حيات ، اصل الاصول ، اصل العقايد ، البراهين القاطعه در كلام : حاج محمد جعفر بن ملا سيف الله استرآبادى متوفى (۱۲۶۳) .
- ۴۸- كتاب فى الكلام : مولى فرج الله بن محمد بن محمد درويش حوىزى دزفولى متوفى (۱۱۳۸) .
- ۴۹- كتاب توحيد رضوى ، انوار قدسيه ، هدية النملة : حاج محمد رضا بن على نقى بن حاج ملا رضا همدانى متوفى (۱۳۱۸) .
- ۵۰- كتاب فى الكلام : مولى عبدالوهاب بن حسين بن سعد الله بن حسين استرآبادى متوفى (۱۳۲۲) .
- ۵۱- كتاب فى الكلام : مولى محمد مهدى بن مولى كريم گلپايگانى متوفى (۱۳۳۰) .
- ۵۲- البيان فى حقيقه الايمان : شيخ محمد باقر بن محمد جعفر بن كافى البهارى همدانى متوفى (۱۳۳۳) .
- ۵۳- رساله در علم كلام : زين الدين جعفر زاهدى استاد دانشگاه مشهد .

منطق و فلسفه

- ۱- كتابهاى منطقى و فلسفى : ابوالعباس احمد بن مروان بن طيب سرخسى نديم معتضد عباسى متوفى (۲۸۵) .
- ۲- كتابهاى منطقى و فلسفى بسريانى : ابويحى مروزى تلميذ ابوبشر

- متی بن یونس متوفای (۳۰۸) .
- ۳- کتب منطقی و فلسفی : ابونصر محمد بن طرخان فارابی خراسانی (معلم ثانی) متوفای (۳۴۰) .
- ۴- القوانين الطبيعية فی الحکمة الفلسفیه : ابوبکر محمد بن زکریا رازی رئیس الاطباء الاسلامیه متوفای (۳۶۴) .
- ۵- کتب منطقی و فلسفی : ابوسلیمان محمد بن طاهر بن بهرام منطقی سجستانی متوفای (۳۷۲) .
- ۶- کتاب شفا ، نجات ، اشارات و کتب دیگر : ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا ملقب به شیخ الرئيس ، حجة الحق ، شرف الملك متوفای (۴۲۷) .
- ۷- تقریرات و حکایات درس حجة الحق : ابو عبیدالله عبدالواحد بن محمد جوزجانی تلمیذ شیخ الرئيس و معاون وی متوفای (۴۳۸) .
- ۸- کتب منطقی طبیعی ، الهی ، اخلاقی : ابو الخیر حسن بن سوار بن بابان بهرام بن الحمار اهوازی متوفای (۴۴۵) .
- ۹- کتاب التحصیل فی المنطق والحکمة : ابو الحسن بهمنیار بن مرزبان آذربایجانی ملقب بکیار رئیس متوفای (۴۵۸) .
- ۱۰- کتاب الطبيعيات ، الكون والتکلیف : حکیم عمر خیام نیشابوری ریاضی دان معروف جهانی متوفای (۵۰۹) .
- ۱۱- البشارات فی شرح الاشارات : اوحدالدين علی بن اسحاق بن خاوران ابیوردی ملقب به انوری متوفای (۵۴۵) .
- ۱۲- حکمة الاشراق ، تلویحات ، مطارحات و کتب دیگر : شیخ شهاب الدین ابو الفتح یحیی بن جیش بن امیرک ملقب بشیخ اشراق متوفای (۵۸۷) .
- ۱۳- شرح الاشارات ، لباب الاشارات ، المحصل و کتب دیگر : فخرالدین ابو عبدالله محمد بن عمر بن حسین ملقب بفخر رازی متوفای (۶۰۶) .

- ۱۴- مختصر اصلاح المنطق ، الايضاح : برهان الدين ابوالمظفر ناصر بن ابوالمكارم بن علي بن مطرز خوارزمي متوفای (۶۱۶) .
- ۱۵- ايساغوجي ، الكشف ، الهداية في المنطق والحكمة : اثيرالدين مفضل ابن عمر ابهری سمرقندی معروف به اثيرالدين ايساغوجی (۶۶۳) .
- ۱۶- شرح الاشارات، اساس الاقتباس ، و كتب ديگر : نصيرالدين خواجه ابوجعفر محمد بن محمد بن حسن طوسی متوفای (۶۷۲) .
- ۱۷- عين القواعد في المنطق ، حكمة العين : نجم الدين علي بن عمر بن علي معروف به دبيران كاتبی قزوینی متوفای (۶۷۵) .
- ۱۸- مطالع الانوار في المنطق والكلام : سراج الدين ابوالتناء محمود بن ابوبكر ابن احمد ارموی متوفای (۶۸۲) .
- ۱۹- شرح حكمة الاشراف درة التاج لفرقة الدباج : قطب الدين ابوالتناء محمود ابن مسعود بن مصلح الدين كازرونی متوفای (۷۱۰) .
- ۲۰- كتاب المحاکمات ، شرح شمسيه، شرح مطالع : قطب الدين ابو الفضائل محمد بن محمد بن ابوجعفر رازی بويهی متوفای (۷۷۶) .
- ۲۱- تهذيب المنطق ، شرح شمسيه ، شرح مقاصد : سعد الدين مسعود بن عمر بن عبدالله خراسانی ملقب به محقق تفتازانی متوفای (۷۹۲) .
- ۲۲- حاشيه بر شرح شمسيه ، شرح مواقف ، كبرى : ميرسيد شريف علي ابن محمد حسيني جرجانی تلميذ قطب رازی متوفای (۸۱۸) .
- ۲۳- حاشيه بر شرح مطالع ، بر شرح شمسيه ، بر شرح تجريد : سيد صدرالدين محمد بن ابراهيم دشتکی شيرازی متوفای (۹۰۳) .
- ۲۴- جام گيتی نما ، شرح ديوان حضرت امير : کمال الدين حسين بن معين - الدين معروف به قاضي ميبدی يزدي متوفای (۹۰۴) .
- ۲۵- نخود فولاد ، العجالة در شرح تهذيب ، حاشيه بر شرح شمسيه :

- جلال‌الدین محمد بن اسعد صدیقی ملقب به محقق دوانی متخلص به فانی
متوفای (۹۰۸) .
- ۲۶- الاشارات والتلویحات ، اشراق هیاکل النور ، تعدیل المیزان : غیاث-
الدین منصور بن امیر صدرالدین محمد دشتکی شیرازی متوفای (۹۴۸) .
- ۲۷- خاشیه بر تهذیب عبری ، بفارسی ، بر شرح شمسیه : نجم‌الدین
عبدالله بن شهاب‌الدین حسین یزدی شهابادی متوفای (۹۸۱) .
- ۲۸- قیسات ، تقدیسات ، افق‌المبین و کتب دیگر : سیدالحکماء محمدباقر
ابن شمس‌الدین محمد استرآبادی ملقب بمیرداماد متوفای (۱۰۴۱) .
- ۲۹- اسفار اریعة ، شواهد الربوبیه ، مشاعر ، مبدء و معاد : صدرالدین
رئیس‌الفلسفة الاسلامیه محمد بن ابراهیم قوامی شیرازی
متوفای (۱۰۵۰) .
- ۳۰- علم‌الیقین ، عین‌الیقین ، حق‌الیقین و کتب دیگر : حکیم متاله ، فیلسوف
متکلم محمد بن شاه مرتضی ملقب بمولی محسن فیض‌کاشانی (۱۰۹۱) .
- ۳۱- حاشیه بر شفا ، بر شرح اشارات شیخ‌الرئیس : آقا جمال‌الدین محمد
ابن آقا حسین محقق خوانساری متوفای (۱۱۲۱) .
- ۳۲- حاشیه بر اسفار ، شواهد الربوبیه ، مشاعر ، شرح فوائد احسانی :
استادالحکماء مولی علی بن ملاجمشید اصفهانی ملقب به حکیم نوری
متوفای (۱۲۴۶) .
- ۳۳- حاشیه بر اسفار ، شوارق ، عرشیه ، مشاعر : مولی اسماعیل بن مولی
سمیع اصفهانی معروف بوحدالعین متوفای (۱۲۷۷) .
- ۳۴- اشکال‌المیزان ، دریای کبیر مشتمل علوم کثیر : فرصت‌الدوله میرزا
محمد نصیر بن میرزا جعفر بن میرزا کاظم بن میرزا نصیر شیرازی
متوفای (۱۲۹۶) .
- ۳۴- لئالی منتظمه ، منظومه در الفرائد ، حاشیه بر اسفار مبدء و معاد و

- کتاب دیگر: حکیم متاله حاج ملاهادی بن حاج مهدی بن حاج محمد صادق سبزواری ملقب بسرکار متخاص باسرار متوفای (۱۲۸۹) .
- ۳۶- اسفار اربعة، حاشیه بر اسفار، بر تهید القواعد، بر شرح قیصری، رساله وحدت وجود: میرزا محمد رضا قومشهی ملقب به حکیم اصفهانی متوفای (۱۳۰۶) .
- ۳۷- بدایع الحکم، حاشیه بر اسفار، وجود رابطی، سبیل الرشاد: آقاعلی مدرس ابن مولی عبدالله زنوزی مدرس مدرسه مروی متوفای (۱۳۰۷) .
- ۳۸- اثبات حرکت الجوهریه، ربط حادث بقدم، حاشیه بر اسفار: میرزا ابوالحسن جلوه ابن سید محمد طباطبائی زواره ای اصفهانی متوفای (۱۳۱۴) .
- ۳۹- تعلیقه بر منظومه حکیم سبزواری، شرح تحفة الحکیم، قاعده الواحد لایصدر عنه الا الواحد: فیلسوف شرق حاج میرزا مهدی بن میرزا جعفر ملقب به میرزا کوچک آشتیانی (۱۳۷۸) .
- ۴۰- خودآموز منظومه (بخش نخستین در فن منطق، بخش دوم در الهیات و امور عامه، بخش سوم در طبیعیات و روانشناسی و معاد و اخلاق) ایضاح الاشارات شرح منطق اشارات و تنبیهات شیخ رئیس حاشیه بر اسفار، بر حکمة العین: زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .

تصوف و عرفان

- ۱- آثار و کلمات: ابوزید طیفور بن آدم بن سروشان بسطامی سقا و خادم حضرت صادق (ع) متوفای (۱۵۲) .
- ۲- آثار و کلمات: ابواسحاق سلطان ابراهیم بن ادهم بن سلیمان بن منصور خراسانی متوفای (۱۶۵) .
- ۳- آثار و کلمات: ابوعلی شقیق بن ابراهیم بلخی شاگرد ابراهیم ادهم

- و استاد حاتم اصم متوفای (۱۸۴) .
- ۴- آثار و کلمات : ابوالحسین سری بن مقلس سقطی شاگرد معروف کرخی و استاد جنید بغدادی متوفای (۲۳۵) .
- ۵- کتاب الزهد ، آداب الصوفیه : ابوبکر محمد بن عمر بن عبدالحکیم وراق ترمذی شاگرد احمد بن خضرویه ، محمد زاهد و احمد خوشنام متوفای (۲۴۰) .
- ۶- آثار و کلمات : ابوتراب عسکر بن محمد بن حصین نخشبی (نسفی) تلمیذ حاتم اصم ذوالنون مصری متوفای (۲۴۵) .
- ۷- آثار و کلمات : محفوظ بن محمود نیشابوری شاگرد ابو حفص حداد ، علی نصرآبادی ابو عثمان نیشابوری متوفای (۲۴۷) .
- ۸- ختم الولاية ، کتاب النهج : ابو عبدالله محمد بن علی بن حسین ترمذی استاد ابوبکر وراق متوفای (۲۵۵) .
- ۹- تاریخ المشایخ : ابوبکر محمد بن علی بن محمد ملقب به حکیم ترمذی شاگرد ابو عبدالله ترمذی متوفای (۲۵۵) .
- ۱۰- مراد المریدین : ابوزکریا یحیی بن معاذ رازی معروف به واعظ نیشابوری متوفای (۲۵۸) .
- ۱۱- آثار و کلمات : ابویزید ثانی طیفور بن عیسی بن طیفور بن آدم سروشان بسطامی متوفای (۲۶۱) .
- ۱۲- دقائق المحبین ، مواعظ العارفين ، جوابات اهل یقین : ابو محمد سهل ابن عبدالله بن یونس بن عیسی بن عبدالله شوشتری متوفای (۲۷۳) .
- ۱۳- آثار و کلمات : ابوعلی حسن بن علی جوزجانی شاگرد ابو عبدالله محمد ترمذی و ابو عبدالله محمد بلخی متوفای (۲۸۰) .
- ۱۴- آثار و کلمات : ابواسحاق ابراهیم بن احمد بن اسماعیل ملقب به ابراهیم خواص متوفای (۲۹۰) .

- ۱۵- آثار و کلمات : قطب اعظم ابوالقاسم جنیدبن محمدبن جنید خراز
زجاج نهاوندی بقدادی متوفای (۲۹۷) .
- ۱۶- آثار و کلمات : ابو حفص عمرو بن سلمه نیشابوری متوفای (۲۹۷) .
- ۱۷- آثار و کلمات : ابو عثمان سعید بن اسماعیل بن سعید بن منصور واعظ
رازی مرجع فریقین متوفای (۲۹۸) .
- ۱۸- آثار و کلمات ابوالحسن علی بن سهل بن الازهر اصفهانی معاصر جنید
بقدادی متوفای (۲۹۸) .
- ۱۹- آثار و کلمات : ابوالعباس احمد بن مسروق طوسی شاگرد سری سقطی
و حارث محاسبی متوفای (۲۹۹) .
- ۲۰- آثار و کلمات : ابو عبدالله محمد بن فضل بن عباس بن حفص بلخی
قاضی سمرقندی متوفای (۳۱۹) .
- ۲۱- آثار و کلمات : ابوبکر محمد بن علی ملقب به کسائی دینوری
متوفای (۳۲۲) .
- ۲۲- نصایح و کلمات : ابوعلی احمد بن محمد بن قاسم بن منصور بن شهریار
رودباری متوفای (۳۲۲) .
- ۲۳- اخبار الصوفیه والزهاد : ابوبکر محمد بن داود بن سلیمان معروف
بزاهد نیشابوری متوفای (۳۴۲) .
- ۲۴- طبقات النساء : ابو سعید احمد بن محمد غزنوی؛ ابو نعیم در حلیة الأولیاء
از آن آورده متوفای (۳۵۳) .
- ۲۵- اللمع فی التصوف : ابوبکر محمد بن احمد بن ابراهیم ملقب به مفید
جرجرائی متوفای (۳۶۴) .
- ۲۶- ادب المریدین ، اسماء مشایخ فارس : ابو عبدالله محمد بن حنفی
شیرازی متوفای (۳۷۱) .
- ۲۷- نصایح و کلمات : ابوبکر علی بن منصور بن حسین بن علی بن یزدانیار

- ارموی متوفای (۳۷۵) .
- ۲۸- معجم الشیوخ : ابواسحاق ابراهیم بن احمد بن داود مستملی بلخی متوفای (۳۷۶) .
- ۲۹- اللمع فی التصوف : ابونصر عبدالله بن علی ملقن سراج طوسی متوفای (۳۷۸) .
- ۳۰- التعرف لمذهب اهل التصوف: ابوبکر محمد بن ابواسحاق ابراهیم بن یعقوب بخاری کلابادی متوفای (۳۸۰) .
- ۳۱- طبقات الصوفیه : ابوالعباس احمد بن محمد بن زکریا خراسانی زاهد نسوی متوفای (۳۹۶) .
- ۳۲- تاریخ الصوفیه : ابوبکر محمد بن عبدالله رازی استاد ابوعبدالرحمان سلمی متوفای حدود (۴۰۰) .
- ۳۳- نصایح و کلمات : ابوالفضل محمد بن حسین ملقب به لقمان سرخسی مرشد ابوسعید ابوالخیر متوفای (۴۰۰) .
- ۳۴- رساله در زهد و مواعظ: ابوعلی دقاق حسن بن محمد نیشابوری استاد و پدرزن ابوالقاسم قشیری متوفای (۴۰۵) .
- ۳۵- طبقات الصوفیه ، آداب الصوفیه : ابوعبدالرحمان محمد بن حسین بن محمد بن موسی سلمی نیشابوری متوفای (۴۱۲) .
- ۳۶- نهج الخاص ، اربعین صوفیان : ابومنصور معمر بن احمد حنبلی اصفهانی متوفای (۴۱۸) .
- ۳۷- الهدی والارشاد لاهل الخیر والرشاد : ابوجعفر محمد بن احمد بن حامد بن عیید بیکندی
- ۳۸- سیرت شیخ کبیر (ابوعبدالله محمد بن حفیف) : ابوالحسن علی بن محمد دیلمی ، و بفارسی تألیف رکن الدین یحیی بن جنید شیرازی .

- ۳۹- فواتح الجمال ، الخائف الهائم : ابو الحسن علی بن جعفر بسطامی خرقانی
 معاصر شیخ الرئيس و ابوسعید ابوالخیر متوفای (۴۲۵) .
- ۴۰- البداية والنهاية فی الموعظه : ابی جعفر محمد بن ابوعلى امام الهمدانی
 طبقات اهل بلخ ، شرح تعرف لمذهب التصوف : ابوابراهيم اسماعيل
 ابن محمد بن عبدالله مستملی بلخی متوفای (۴۳۴) .
- ۴۱- رباعیات و کلمات : ابوسعید فضل الله بن ابوالخیر نیشابوری ملقب
 به ابوسعید مهنئی متوفای (۴۴۰) .
- ۴۲- نصائح و کلمات : شیخ الشیوخ ابوعلى فضل بن محمد طوسی فارمدی
 مرید ابوسعید ابوالخیر و خرقانی و گرگانی متوفای (۴۴۷) .
- ۴۳- رساله قشیریہ ، بلغة المقاصد فی التصوف : ابوالقاسم عبدالکریم بن
 هوازن بن عبدالملك قشیری نیشابوری متوفای (۴۶۵) .
- ۴۴- الفتح الربانی ، غنیة الطالبین ، فتوح الغیب : محی الدین عبدالقادر بن
 موسی بن عبدالله بن یحیی گیلانی متوفای (۴۷۱) .
- ۴۵- طبقات الصوفیه ، منازل السائرین : شیخ الاسلام ابواسماعیل خواجه
 عبدالله انصاری ملقب به پیر هرات متوفای (۴۸۱) .
- ۴۶- بداية الهداية فی الموعظه ، خلاصة التصانيف ، الدررة الفاخرة ، الرسالة
 اللدنية ، الادب فی الدین ، احیاء العلوم : حجة الاسلام ابو حامد محمد بن
 محمد غزالی طوسی متوفای (۵۰۵) .
- ۴۷- سوانح العشاق ، الذخیره ، لباب الاحیاء : مجد الدین ابو الفرج احمد بن
 محمد غزالی عارف طوسی متوفای (۵۱۷) .
- ۴۸- زبدة الحقایق (تمهیدات) : ابو الفضائل محمد بن عبدالله بن محمد بن علی
 ابن حسن ملقب بعین القضاة همدانی متوفای (۵۲۵) .
- ۴۹- انیس التائبین ، صراط المحبین : شیخ الاسلام ابونصر احمد بن محمد بن

- جریر جامی کاشمیری متوفای (۵۳۲) .
- ۵۱- حدیقة الحقیقه ، زاد السالکین ، شریعة الطریقه : مجدالدین مجدودبن آدم غزنوی ملقب به حکیم سنائی متوفای (۵۵۵) .
- ۵۰- تعداد الشیوخ ، آداب الطریقه : نجم الدین ابو حفص عمر بن محمد نسفی (نخشبی) متوفای (۵۳۷) .
- ۵۲- دیوان مدائح ، غزلیات ، قصائد : سید حسن بن ناصر غزنوی معاصر حکیم سنائی متوفای (۵۶۵) .
- ۵۳- الانوار فی کشف اسرار ، شطحیات : ابو محمد روزبهان ابن ابونصر شیرازی معروف بشیخ شطاح متوفای (۶۰۶) .
- ۵۴- عوارف المعارف ، رشف النصائح ، جذب القلوب الی مواصلة المحبوب : شهاب الدین ابو حفص عمر بن محمد بن عبدالله شهروردی متوفای (۶۲۳) .
- ۵۵- مفتاح الفتوح ، تذکرة الاولیاء ، منطق الطیر : فریدالدین محمد بن ابراهیم ملقب بشیخ عطار نیشابوری متوفای (۶۲۶) .
- ۵۶- آثار و کلمات : رضی الدین علی بن سعید جوینی غزنوی معروف به رضی لالا متوفای (۶۴۳) .
- ۵۷- آثار و کلمات : سیف الدین سعید بن مظفر باخرزی ملقب به شیخ عالم متوفای (۶۵۸) .
- ۵۸- دیوان شمس ، مثنوی معنوی ، لبالب : جلال الدین محمد بن بهاء الدین ولد بلخی معروف به مولوی رومی متوفای (۶۷۲) .
- ۵۹- مناهج العباد ، لمعات : فخر الدین ابراهیم بن شهریار همدانی عراقی ملتانی متوفای (۶۸۰) . **ولله عیون وبتحایه مدرسه غیثیه قم**
- ۶۰- عینة الوجود بلیانی : اوحد الدین عبدالله بن ضیاء الدین مسعود بلیانی کازرونی متوفای (۶۸۳) .

- ٦١- سعادت نامه ، گلشن راز ، مرآت المحققین ، حق الیقین : شیخ محمود ابن عبدالکریم بن یحیی عارف شبستری متوفای (٧١٨) .
- ٦٢- مناهج التحقیق : مولی محمد هاشم بن مولی اسماعیل شیرازی داماد علامه قطب الدین متوفای (٧٣٠) .
- ٦٣- آثار و کلمات : برهان الاصفیا شیخ صفی الدین اسحاق بن سید امین-الدین جبرئیل اردبیلی متوفای (٧٣٥) .
- ٦٤- شرح منازل السائرین ، شرح فصوص الحکم : کمال الدین ابوالفنائم عبدالرزاق بن جلال الدین اسحاق کاشانی متوفای (٧٣٥) .
- ٦٥- شرح منازل السائرین : مولی محمد تبادکانی خلیفه ابوالمظفر احمد بن محمد خوافی قاضی طوس متوفای (٧٤٠) .
- ٦٦- آثار و کلمات : زین الدین ابوبکر علی بن رکن الدین تایبادی مرشد بهاء-الدین محمد نقشبند متوفای (٧٩١) .
- ٦٧- دلیل العاشقین ، حیات نامه : بهاء الدین خواجه محمد بن علاء الدین محمد بخارائی نقشبندی متوفای (٧٩١) .
- ٦٨- فیوضات ، مکاشفات ، منهاج المسلمین : نور الدین شاه نعمت الله بن سید عبدالله کرمانی ماهانی متوفای (٨٢٧) .
- ٦٩- کیمیای سعادت ، مناهج التوسل : مولی عبدالرحمان بن محمد بن علی بسطامی متوفای (٨٥٨) .
- ٧٠- اسوة الکسوة فی التصوف : سید نظام الدین محمود شیرازی ملقب به شاه داعی الی الله متوفای (٨٦٧) .
- ٧٠- حدائق الایمان لاهل الیقین والعرفان : علاء الدین علی بن مجد الدین محمد بسطامی معروف به مصنفک متوفای (٨٧١) .
- ٧١- مقامات العارفين ، تذکرة الاولیاء : سید معین الدین علی بن نصر بن هارون علوی همدانی .

- ۷۲- التصوف والعرفان ، انوار شافیه شرح هیاکل النور ، انوار- الهدایة : جلال‌الدین محمد بن اسعد کازرونی علامه دوانی متوفای (۹۰۸) .
- ۷۳- اشراق‌النیرین ، مفاتیح‌المفالیق : مولی محمد بن ابو محمد بن محمود دهدار معروف به‌عیانی متوفای (۱۰۱۶) .
- ۷۴- واردات قلبیه ، مسائل قدسیه ، مفاتیح‌الغیب : صدرالدین محمد بن ابراهیم بن یحیی قوامی شیرازی متوفای (۱۰۵۰) .
- ۷۵- محجة‌البیضاء ، حق‌الیقین ، عام‌الیقین ، عین‌الیقین ، کلمات مکتونة : مولی محمد بن شاه مرتضی ملقب به‌ملاحسن فیض کاشانی متوفای (۱۰۹۱) .
- ۷۶- نور‌الهدایة ، خلاصة‌الحقائق : نجیب‌الدین رضا ذهبی تبریزی ملقب به‌زرگر اصفهانی متوفای (۱۱۸۰) .
- ۷۷- جنات‌الوصال ، جامع‌الاسرار : نور‌علیشاه محمد علی بن فیض‌علیشاه عبدالحسین طبسی اصفهانی متوفای (۱۲۱۲) .
- ۷۸- مراحل‌السالکین ، مرآت‌الحق : مجدوعلی شاه محمد جعفر بن صفر- خان بن عبدالله بیگ همدانی کبوتر آهنگی متوفای (۱۲۳۹) .
- ۷۹- انوار جلیه ، لمعات‌الهیة : مولی عبدالله زنوزی والد آقاعلی مدرس معروف به‌حکیم‌الهی متوفای (۱۲۵۷) .
- ۸۰- شرح‌الاسماء اسرار‌الحکم ، شرح‌مثنوی : حکیم متاله حاج‌ملاهادی بن حاج‌مهدی بن محمد صادق سبزواری متوفای (۱۲۸۹) .
- ۸۱- میزان‌المعرفة ، زبدة‌الاسرار ، عرفان‌الحق : صفی‌علیشاه حاج‌میرزا حسن بن محمد باقر اصفهانی متوفای (۱۳۱۶) .
- ۸۲- شمسیه در سیر و ساوک بفارسی : شمس‌العرفا سید حسین بن محمد رضا حسینی درکه‌ای رازی متوفای (۱۳۴۵) .

- ۸۳- اصطلاحات الصوفیه ، اسرار العارفين : مولی حبیب الله بن علی مددبن رمضان کاشانی متوفای (۱۳۴۰) .
- ۸۴- شرح الاسماء ، اسرار الاحکام ، آداب العارفين : شیخ محمد تقی بن شیخ محمد باقر تهرانی معروف به آقاجفی اصفهانی متوفای (۱۳۳۱) .
- ۸۵- وحدت وجود ، قاعده الواحد لا یصدر عنه الا الواحد : فیلسوف شرقی حاج میرزا مهدی بن میرزا جعفر ملقب بمیرزا کوچک آشتیانی متوفای (۱۳۷۸) .
- ۸۵- شرح قصیده میمیة محی الدین (احسن الصحف) : مونس علی شاه ذو-الریاستین عبدالحسین بن آقا علی بن آقا محمد شیرازی متوفای (۱۳۸۵) .
- ۸۶- حاشیه بر شرح فصوص الحکم قیصری ، بر نقد التصوص مولی جامی: زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .
- ۸۷- منازل السائرین و منهج السالکین ، رساله الخائف عن لومة الائم ، فوائذ الجمال : فارسی : نجم الدین کبری ابوالجناب احمد بن عمر بن محمد صوفی خوارزمی ملقب به طامه الکبری متوفای (۶۱۸) .
- ۸۸- العروة لاهل الخلوۃ (العروة الوثقی) : علاء الدواة احمد بن محمد بیابانکی عارف سمنانی متوفای (۷۳۶) .

اخلاق و مواعظ

- ۱- اخلاق فارابی : ابونصر محمد بن طرخان فارابی ملقب بمعلم ثانی متوفای (۳۳۹) .
- ۲- سواد اعظم در اخلاق و آداب : ابوالقاسم اسحاق بن محمد بن اسماعیل ابن ابراهیم سمرقندی متوفای (۳۴۲) .
- ۳- تنبیه الغافلین فی المواعظه : ابوالیث نصر بن محمد فقیه سمرقندی متوفای (۳۷۵) .
- ۴- الزواجر و المواعظ : ابواحمد حسن بن عبدالله بن سعید بن زید عسکری

- اهوازی متوفای (۳۸۲) .
- ۴- التبصر والتذکر : ابوبکر عبدالله بن احمد بن محمد بن روزبه همدانی متوفای (۳۸۰) .
- ۵- آداب العرب والفرس ، ادب الدنيا والدين ، ترتيب السعادات ، تفصیل النشأتين و تحصيل السعادتین ، تهذیب الاخلاق ، طهارة الاعراق ، جاویدان خرد : ابوعلی احمد بن محمد بن یعقوب بن مسکویه رازی متوفای (۴۲۰) .
- ۶- الاخلاق ، البر، الاتم : ابوعلی حسین بن عبدالله بن سینا شیخ الرئيس • حجة الحق ، شرف الملك متوفای (۴۲۷) .
- ۷- مکارم الاخلاق ، مرآت المروآت : ابو منصور عبدالملك بن محمد بن اسماعیل ثعالبی نیشابوری متوفای (۴۲۹) .
- ۸- انس المرید ، شمس المجالس : ابو اسماعیل خواجه عبدالله بن ابو منصور ابن ابویوب انصاری هروی متوفای (۴۸۱) .
- ۹- اخلاق الابرار و نجات الاشرار ، کیمیای سعادت : ابو حامد حجة الاسلام محمد بن محمد غزالی طوسی متوفای (۵۰۵) .
- ۱۱- احیاء الاحیاء ، لباب الاحیاء : ابو الفرج مجدالدین احمد بن محمد غزالی طوسی متوفای (۵۱۷) .
- ۱۲- مفتاح النجاة ، سراج السائرین : ابو نصر احمد بن ابو الحسن بن محمد معروف به ژنده پیل مشهور به شیخ جام متوفای (۵۶۲) .
- ۱۳- تفصیل النشأتین و تحصيل السعادتین : ابو القاسم حسین بن محمد بن فضل ملقب به راغب اصفهانی متوفای (۵۶۵) .
- ۱۴- مکارم الاخلاق : ابو نصر رضی الدین حسن بن فضل بن حسن طبرسی متوفای (۵۶۸) .
- ۱۵- مرصاد العباد : نجم الدین ابوبکر بن عبدالله بن محمد بن شاهادر رازی

- معروف به دایه متوفای (۶۵۴) .
- ۱۶- اخلاق ناصری ، تزکیة الارواح عن موانع الافلاح : نصیرالدین خواجه محمدبن محمدبن حسن طوسی معروف بعقل حادی عشر متوفای (۶۷۲) .
- ۱۷- حدائق الموعظه : علامه حسن بن علی بن عبدالله واعظ نیشابوری (کشف الظنون) .
- ۱۸- حدائق الحقایق (۳۰ باب) : ابوالمکارم محمدبن مرتجل همدانی که ۱۲ باب آن عقلی و ۱۸ بابش شرعی است .
- ۲۰- اخلاق عضدی : قاضی عضدالدین عبدالرحمان بن رکن الدین احمدبن عبدالقفار ایچی شیرازی متوفای (۷۵۶) .
- ۲۵- اوامع الاشراف فی مکارم الاخلاق : جلال الدین محمدبن سعدالدین اسعد دوانی کازرونی متوفای (۹۰۸) .
- ۲۱- اخلاق محرم همدانی : سیدعلی بن شهاب الدین بن محمد حسینی همدانی متوفای (۷۸۶) .
- ۲۲- ارشاد القلوب دیلمی : ابومحمد حسن بن ابوالحسن دیلمی معاصر شهید اول متوفای (۷۹۲) .
- ۲۴- حدائق الایمان لاهل الیقین والعرفان : علاءالدین علی بن محمد بسطامی معروف به مصنفک متوفای (۸۷۱) .
- ۲۶- اخلاق محسنی ، فتوت نامه : کمال الدین حسین بن علی بیهقی کاشفی واعظ سبزواری متوفای (۹۱۰) .
- ۲۷- بحر السعادة فی الاخلاق والعبادة : تاج الدین محمدبن محمدبن ابراهیم کازرونی (حاجی هراس) متوفای (۹۱۱) .
- ۲۲- تنبیه الغافلین فی الاخلاق : شیخ بهاء الدین محمدبن محمد نقشبندی بخاری متوفای (۷۹۱) .
- ۲۸- اخلاق شمسی : مولی حسن بن روزبهان قاضی شیرازی متوفای (۹۱۷) .

- ۲۹- اخلاق منصورى : غياث‌الدين منصور بن صدرالدين محمد دشتكى شيرازى متوفای (۹۴۸) .
- ۳۰- اخلاق مهذبى : مهذب‌الدين احمد بن عبدالرضا مشهدى خراسانى متوفای (۱۰۸۵) .
- ۳۱- محجة البيضاء فى احياء الاحياء : علامه مولى محمد محسن بن شاه مرتضى ملقب به فيض كاشانى متوفای (۱۰۹۱) .
- ۳۲- اخلاق المؤمن : مولى محمد مؤمن بن عبدالفقور بن شاه مرتضى كاشانى برادرزاده فيض متوفای (۱۱۰۷) .
- ۳۳- تحفة السالكين ، تحفة المرشدين بفارسی : شهاب‌الدين فضل‌الله بن حسن تورپشتى متوفای (۱۱۰۹) .
- ۳۴- هفدهم بحار ، حلية المتقين : علامه مولى محمد باقر بن محمد تقى بن مقصود على مجلسى متوفای (۱۱۱۱) .
- ۳۵- مناهج البسطاميه فى المواعظ السنية : مولى احمد بن امين الدين بسطامى فقيه شافعى متوفای (۱۱۵۷) .
- ۳۶- جامع السعادة نراقى : مولى محمد مهدى بن ابى ذر نراقى كاشانى مؤلف معتمد الشيعه فى احكام الشريعة متوفای (۱۲۰۹) .
- ۳۷- زاد العارفين ، اخلاق شبر : سيد عبدالله بن محمد رضا معروف به سيد شبر قمى متوفای (۱۲۴۴) .
- ۳۸- معراج السعادة نراقى : مولى احمد بن محمد مهدى بن ابى ذر نراقى كاشانى مؤلف مستند الشيعه متوفای (۱۲۴۴) .
- ۳۹- جواهر الاخلاق : مولى محمود اهرى .
- ۴۰- اخلاق تنكابنى : مولى محمد هاشم بن مير محمد حسين بن محمد رضا بن محمد على تنكابنى متوفای (۱۲۶۲) .
- ۴۱- اخلاق نظام العلماء : حاج مولى محمود بن محمد تبريزى معلم ناصرالدين

- شاه ملقب به نظام العلماء متوفای (۱۲۷۰) .
- ۴۲- اسرارالحکم ، اسرارالعبادة : حکیم متاله حاج ملاهادی بن حاج مهدی ابن محمدصادق سبزواری متوفای (۱۲۸۹) .
- ۴۳- اخلاق المؤمنین : شیخ محمدتقی بن محمدباقر بن محمدتقی اصفهانی معروف به آقا نجفی متوفای (۱۲۹۷) .
- ۴۴- مجمع السعاده گنابادی : سلطان محمد بن حیدر علی بن سلطان محمد بن دوست محمد گنابادی متوفای (۱۳۲۰) .
- ۴۵- اخلاق زنجانی : میرزا عبدالله بن احمد زنجانی تاملید میرزا محمد حسن شیرازی متوفای (۱۳۲۹) .
- ۴۶- قواعد الربانیه : مولی حبیب الله بن علی مددین رمضان کاشانی تاملید حکیم سبزواری متوفای (۱۳۴۰) .
- ۴۷- کیمیای هستی در اخلاق بفارسی : حاج سید ابو الحسن طالقانی تاملید میرزا حسن شیرازی متوفای (۱۳۵۰) .
- ۴۸- مفتاح الفردوس فی المواعظ والاخلاق : حاج شیخ محمدباقر بن ملا محمد حسن بن اسدالله بن عبدالله قائینی بیرجندی متوفای (۱۳۵۲) .
- ۵۷- اخلاق از نظر اسلام : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .
- ۵۱- قانون الریاضة فی سبیل الهدایه در اخلاق ترجمه چهل وهشت حدیث بنظم : صدرالاسلام میرزا محمد بن میرزا عبدالحسین نایب الصدر قزوینی متوفای (۱۳۲۰) .
- ۵۲- سراج الغیب در اخلاق بنظم فارسی : میرزا محمد رضا بن میرزا علیتقی واعظ همدانی متوفای (۱۳۲۰) .
- ۴۵- سراج المنیر در اخلاق بفارسی : مولی محمد شریف بن شمس الدین محمد شیرازی معاصر شاه عباس متوفای (۱۳۰۸) .
- ۵۴- شجره طوبی در اخلاق بنظم و نثر فارسی : میرزا محمد حسین بن

- میرزا حیدرعلی اصفهانی متخلص بقناع متوفای (۱۳۵۵) .
- ۵۵- انیس النفس فی المواعظ و الاخلاق : شیخ نظرعلی بن اسماعیل واعظ کرمانی متوفای (۱۳۴۸) .
- ۴۴- شجره طوبی در اخلاق حسنه ، شجره زقوم در اخلاق سیئه : میرزا محمد تنکابنی متوفای (۱۳۰۲) .

رجال و دانشوران

- ۱- رجال ابن عقده : ابو العباس احمد بن محمد بن سعید بن عبدالرحمان بن زیاد همدانی متوفای (۲۴۹) .
- ۲- رجال برقی کبیر : ابو الحسن محمد بن خالد که از اصحاب حضرت کاظم ، رضا ، جواد علیهم السلام بوده است .
- ۳- رجال برقی صغیر : ابو جعفر احمد بن محمد بن خالد بن عبدالرحمان برقی قمی متوفای (۲۷۴) .
- ۴- رجال ابن خراش : ابو محمد حافظ عبدالرحمان بن یوسف بن سعید بن خراش مروزی متوفای (۲۸۳) .
- ۵- رجال اشعری : محمد بن احمد بن اسحاق قمی اشعری از اصحاب حضرت جواد ، هادی ، عسکری علیهم السلام .
- ۶- رجال اشعری : ابو القاسم سعد بن عبدالله بن ابی خلف اشعری قمی معروف بشیخ الطائفه متوفای (۲۹۹) .
- ۷- رجال کلینی : ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی رازی معروف به ثقة الاسلام متوفای (۳۲۹) .
- ۸- رجال کشی : ابو عمرو محمد بن عمر بن عبدالعزیز کشی جرجانی متوفای (۳۳۵) .
- ۹- رجال سمرقندی : ابو احمد حیدر بن محمد بن نعیم سمرقندی تلمیذ عیاشی متوفای (۳۵۰) .

- ۱۰- رجال ابن داود : ابوالحسن محمد بن احمد بن داود بن علی قمی
متوفای (۳۶۸) .
- ۱۱- رجال ابن قولویه : ابوالقاسم جعفر بن محمد بن موسی بن مسرور معروف
به قولویه قمی متوفای (۳۶۹) .
- ۱۲- رجال مرزبانی : ابو عبدالله محمد بن عمران بن موسی (امام مرزبانی)
خراسانی متوفای (۳۷۸) .
- ۱۳- رجال صدوق : ابو جعفر محمد بن علی بن موسی بن بابویه قمی
متوفای (۳۸۱) .
- ۱۴- رجال نجاشی : ابوالخیر احمد بن علی بن احمد بن عباس نجاشی مدائنی
متوفای (۴۵۰) .
- ۱۵- رجال شیخ طوسی : ابو جعفر محمد بن حسن بن علی ملقب بشیخ الطائفه
طوسی متوفای (۴۶۰) .
- ۱۶- رجال بیهقی : ابوالحسن علی بن ابوالقاسم زید بن محمد بیهقی یا نام
دیگری داشته متوفای (۵۶۵) .
- ۱۷- رجال راوندی : قطب الدین سعید بن عبدالله بن حسین بن هبة الله بن
حسن راوندی کاشانی متوفای (۵۷۳) .
- ۱۸- رجال ابن بابویه : منتجب الدین علی بن عبیدالله بن حسن ماقب به حسنکا
از احفاد ابن بابویه متوفای (۵۸۸) .
- ۱۹- رجال ابن شهر آشوب : رشید الدین ابو جعفر محمد بن علی بن شهر آشوب
مازندرانی متوفای (۵۸۸) .
- ۲۰- رجال تفرشی : امیر فیض الله بن امیر عبدالقاهر حسینی تفرشی
متوفای (۱۰۲۵) .
- ۲۱- رجال قاضی زاده : ظهیر الدین کبیر ابن اویس بن محمد لطیفی گرهرودی
تبریزی متوفای (۱۰۴۰) .

- ۲۲- رجال مجلسی بزرگ: مولی محمدتقی بن مقصود علی اصفهانی شاگرد
شیخ بهائی ملقب به مجاسی متوفای (۱۰۷۰).
- ۲۳- رجال حمیده: عالمة حمیده بنت مولی شریف بن شمس الدین محمد
اصفهانی متوفای (۱۰۸۷).
- ۲۴- رجال سبزواری: مولی محمدباقر بن محمد مؤمن خراسانی ملقب
به محقق سبزواری متوفای (۱۰۹۰).
- ۲۴- مشترکات الرجال: مولی محمد علی بن احمد بن کمال الدین حسینی
استرآبادی متوفای (۱۰۹۴).
- ۲۵- رجال اردبیلی: مولی محمد بن علی اردبیلی تلمیذ علامه مجلسی و
معاصر محقق خوانساری متوفای (۱۱۲۵).
- ۲۶- رجال بهبهانی: مولی محمدباقر بن محمد اکمل بهبهانی رئیس فرقه
امامیه متوفای (۱۲۰۵).
- ۲۷- رجال بحر العلوم: وحید عصر، سید محمد مهدی بن سید مرتضی بن
سید محمد بن عبدالکریم طباطبائی بروجردی متوفای (۱۲۱۲).
- ۲۸- رجال شفتی: حجة الاسلام سید محمدباقر بن محمدتقی رشتی اصفهانی
ملقب به شفتی متوفای (۱۲۶۰).
- ۲۹- رجال شریعتمدار: مولی محمدجعفر بن مولی سیف الدین استرآبادی
تهرانی متوفای (۱۲۹۳).
- ۳۰- رجال اصفهانی: مولی احمد بن عبدالله معروف به بیان الواعظین اصفهانی
متوفای (۳۱۱۴).
- ۳۱- رجال شیخ الشریعة: میرزا فتح الله بن محمد جواد نمازی اصفهانی
ملقب به شیخ الشریعة شیرازی متوفای (۱۳۳۹).
- ۳۲- رجال مرعشی: علامه سید شهاب الدین بن محمود بن سید الحکماء
تبریزی مرعشی (معاصر).

- ۳۳- خاتمه مستدرک الوسائل : حاج میرزا حسین بن محمد تقی طبرسی
ملقب به محدث نوری متوفای (۱۳۱۱) .
- ۳۴- تاریخ علمای خراسان : میرزا عبدالرحمان بن میرزا نصرالله شیرازی
ملقب به مدرس رضوی متوفای (۱۳۳۴) .
- ۳۵- تذکرة القبور اصفهانی : مولی عبدالکریم بن مهدی بن محمدحسن
اصفهانی متوفای (۱۳۴۱) .
- ۳۶- تحفة الاحباب ، الکنی والالقباب : حاج شیخ عباس بن ملامحمد رضا بن
ابوالقاسم ملقب به محدث قمی متوفای (۱۳۵۹) .
- ۳۷- مرآت الاحوال فی معرفة الرجال : آقا احمد بن آقا محمدعلی بن آقا
محمدباقر بهبهانی کرمانشاهی متوفای (۱۲۴۳) .
- ۳۸- مهمل الافهام فی ترجمة الفضلاء الايام : محمدعلی بن زین العابدین
اصفهانی مشهور بمعلم حبیب آبادی معاصر .
- ۳۹- ریحانة الأدب فی تراجم المعروفین بالکنیة او اللقب : محمدعلی بن
محمدطاهر بن نادر محمد تبریزی معروف به مدرس خیابانی
متوفای (۱۳۷۳) .
- ۴۰- توضیح الاشتباه والاشکال : مولی محمدعلی بن محمدرضا ساروی
مازندرانی متوفای (۱۳۷۸) .
- ۴۱- تذکرة الالباب والانساب ، الفیث الزاید فی ذریة محمد العابد ، کشف
الاسرار فی قدح بعض الرجال : سید عبدالله بن سید ابوالقاسم موسوی
بوشهری بهبهانی متوفای (۱۳۸۰) .
- ۴۲- حدیقة الصالحین فی تراجم السادة الطباطبائیین : سید محمدعلی بن
میرزا محمدباقر طباطبائی قاضی تبریزی :
- ۴۳- الکرام البررة ، مصغی المقال فی مصنفی علم الرجال : علامه شهیر محمد
محسن رازی ملقب به شیخ آقا بزرگ تهرانی متوفای (۱۳۹۰) .

- ۴۴- غایة الامانی فی احوال آل الطالقانی : سید محمد حسن بن عبدالرسول بن سید مشکور بن محمود بن عبدالله حسینی طالقانی .
- ۴۵- گلشن دانشوران در ترجمه دانشمندان : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .

فهرست و درایه

- ۱- فهرست جابر : ابو عبدالله جابر بن حیان بن عبدالله صوفی خراسانی معروف به کیمیائی طوسی متوفای (۱۶۰) .
- ۲- فهرست ابن بطه : ابو جعفر محمد بن جعفر بن احمد بن بطه قمی شیعی متوفای (۲۷۴) .
- ۳- فهرست شیخ الطائفه : ابو القاسم سعد بن عبدالله بن ابی خلف اشعری قمی معروف بشیخ الطائفه متوفای (۲۹۹) .
- ۴- فهرست ابن ولید : ابو جعفر محمد بن حسن بن احمد بن ولید قمی معاصر کلینی متوفای (۳۴۳) .
- ۵- فهرست ابن قولویه : ابو القاسم جعفر بن محمد بن جعفر بن موسی بن مسرور قولویه قمی متوفای (۳۶۹) .
- ۶- فهرست ابن بابویه : ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی ملقب بشیخ صدوق متوفای (۳۸۱) .
- ۷- فهرست ابن ندیم : ابو الفرج محمد بن اسحاق ندیم شیعی امامی معروف به وراق متوفای (۳۸۵) .
- ۸- فهرست الاصول ، فهرست مصنغات : ابو الحسن احمد بن حسین بن عبیدالله غضائری متوفای (۴۱۱) .
- ۹- فهرست تصانیف محمد بن زکریا : ابوریحان احمد بن محمد بن احمد بیرونی خوارزمی منجم معروف متوفای (۴۴۰) .
- ۱۰- فهرست کراجکی : ابو الفتح محمد بن علی بن عثمان قاضی کراجکی

متوفای (۴۴۹) .

- ۱۱- فهرست شیخ طوسی : ابو جعفر محمد بن حسن بن علی طوسی ملقب بشیخ الطائفة و رئیس الإمامیه متوفای (۴۶۰) .
- ۱۲- فهرست رافعی : برهان‌الدین محمد بن محمد بن علی همدانی قزوینی استاد منتجب‌الدین ملقب به رافعی .
- ۱۳- فهرست منتجب‌الدین : ابوالحسن علی بن ابوالقاسم عبیدالله بن ابومحمد حسن ملقب به حسنکا متوفای (۵۸۸) .
- ۱۴- فهرست العلوم ، فهرست مصنفات : مولی محمد محسن بن شاه مرتضی ابن شاه محمود ملقب به فیض کاشانی متوفای (۱۰۹۱) .
- ۱۵- فهرست مؤلفات الاصحاب : مولی محمد باقر بن محمد تقی معروف به علامه مجلسی متوفای (۱۱۱۱) .
- ۱۶- فهرست تصانیف مجلسی : میر محمد حسین بن میر محمد صالح حسینی خاتون‌آبادی متوفای (۱۱۵۱) .
- ۱۷- فهرست الکتب و مؤلفیها : سید عبدالله بن محمد رضا بن محمد بن احمد علوی معروف به شبیر متوفای (۱۲۴۲) .
- ۱۸- رشحات الاقلام فی مؤلفات الاعلام : سید محمد مهدی بن سید محمد بن سید محمد صادق خوانساری متوفای (۱۳۶۸) .
- ۱۹- اسماء کتب الامامیه : جمال‌الدین محمد بن حسین بن مرتضی بن احمد ابن میر حسین زواره‌ای یزدی متوفای (۱۳۱۳) .
- ۲۰- الذریعه الی تصانیف الشیعه : علامه شهیر ، محدث خبیر مولی محمد محسن رازی مشهور به شیخ آقا بزرگ تهرانی متوفای (۱۳۹۰) .
- ۲۱- هدایة الاسماء (فهرست کتب‌الامه) : شیخ حسن بن علی یزدی شامل کتابهای شیعه است .
- ۲۲- فهرست کتابخانه مجلس شورا : یوسف بن ابراهیم اعتصامی آشتیانی ،

- ضیاءالدین بن یوسف شیرازی ، عبدالحسین حائری .
- ۲۳- فهرست کتابخانه دانشکده حقوق تهران، کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، مجموعه کتب خطی و چاپی غفاری: محمدتقی دانش پزوه دانشیار دانشگاه تهران .
- ۲۴- فهرست کتابخانه دانشکده ادبیات تهران ، کتابخانه مجلس سنا و کتب خطی موزه ایران باستان ، کتابخانه هنرهای زیبا .
- ۲۵- فهرست کتابخانه جامع گوهرشاد : نظام الدین شهیدی ، محمد کاظم مدیرشانه چی .
- ۲۷- فهرست کتابخانه مدرسه فیضیه قم : حاجی آقا مجتبی عراقی .
- ۲۸- فهرست کتابخانه مدرسه نواب مشهد : اوکتائی، میرعماد فهرستی، کاظم مدیر شانه چی .
- ۲۹- فهرست کتابخانه مدرسه سپهسالار تهران : ضیاءالدین بن یوسف شیرازی ، علینقی منزوی .
- ۳۰- فهرست کتابخانه انتشارات بنیاد فرهنگ ایران : دکتر پرویز ناتل خانلری .
- ۳۱- فهرست کتابخانه ملی تهران به توسعه کتابخانه های عمومی : دکتر مهدی بیانی خانبابا بیانی .
- ۳۲- فهرست کتب نفیسه خطی و چاپی آصفیه : میرعثمان علیخان وسید تصدق حسین نیشابوری .
- ۳۳- فهرست کتابخانه آستان قدس رضوی، کتابخانه مدرسه فاضلیه مشهد: عبدالعلی میرزای اوکتائی و میرعماد فهرستی .
- ۳۴- فهرست کتب اهدائی آقای مشکاة بیرجندی : محمدتقی دانش پزوه .
- ۳۵- فهرست کتابخانه سازمان لغتنامه : علینقی منزوی ، محمدتقی

دانش پژوه .

- ۳۶- کتابشناسی ملی انتشارات ایران : محمدزهری ، مرتضی سادات
- ۳۷- فهرست کتابخانه موزه همایونی : میرزا عیسی خان که در سال (۱۳۰۱) فهرست نموده .
- ۳۸- فهرست نسخه های خطی ، راهنمای کتاب : ایرج افشار .
- ۴۰- فهرست کتابهای ایران ، فهرست کتابخانه ملی تبریز ، گنجینه شیخ صفی الدین اردبیلی : سید یونس یونسی مدیر کتابخانه ملی تبریز .
- ۴۱- فهرست کتابخانه دولتی تبریز : محمدعلی بن محمدصادق تربیت .
- ۴۳- فهرست کتابخانه بانک ملی ایران : دکتر محسن صبا .
- ۴۴- فهرست کتابخانه دانشکده الهیات تهران : سیدمحمدباقر حجتی ، و محمدتقی دانش پژوه .
- ۴۵- فهرست کتب خطی کتابخانه های عمومی اصفهان : سیدمحمدعلی روضاتی اصفهانی .
- ۴۶- فهرست مؤلفین کتب چاپی فارسی ، کتب عربی : خانبابا مشار .
- ۴۷- فهرست کتابخانه عمومی فرهنگ تهران : عبدالعزیز بن عبدالحسین
- ۴۸- فهرست کتب خطی کتابخانه دانشکده پزشکی تهران : حسن ره آورده محمدتقی دانش پژوه .

درایه

- المحدث الفاضل بین الراوی والواعی : حسن بن عبدالرحمان حافظ
- ۱- کتاب الدرایه : ابوسعید مسعود بن ناصر سجستانی معتزلی متوفای (۴۷۷) .
- ۲- رواشح السماویه : سیدانحکماء میرمحمدباقر بن محمد حسینی استرآبادی ملقب بمیرداماد متوفای (۱۰۴۱) .

- ۳- درایة الحدیث : مولی صفر علی لاهیجانی تلمیذ سید محمد مجاهد و حجة الاسلام اصفهانی حدود متوفای (۱۲۴۲) .
- ۴- درایة الحدیث : سید مهدی بن اسماعیل بن موسوی خراسانی هروی متوفای (۱۲۷۰) .
- ۵- سبیل الهدایة فی علم الدرایة : مولی علی بن میرزا خلیل رازی متوفای (۱۲۹۶) .
- ۶- درایة الحدیث : میرزا محمد تنکابنی صاحب قصص العلماء متوفای (۱۳۰۲) .
- ۷- درایة الحدیث : سید میرزا محمود بن میرزا علی اصفهر شیخ الاسلام طباطبائی تبریزی متوفای (۱۳۱۰) .
- ۸- درایة الحدیث : سید میرزا محمد حسین بن میر علی مرعشی حسینی شهرستانی متوفای (۱۳۱۵) .
- ۹- تمیمة الحدیث : حاج میرزا ابوالفضل بن حاج میرزا ابوالقاسم تهرانی متوفای (۱۳۱۶) .
- ۱۰- شرح البدایة : حاج مولی محمد حسن قزوینی صاحب ریاض الشهادة، مصابیح الهدایة .
- ۱۳- درایة الحدیث : شیخ محمد تقی بن محمد باقر اصفهانی معروف به آقا نجفی متوفای (۱۳۳۲) .
- ۱۴- درایة الحدیث : میرزا علی آقا ابن محمد بن علی رضوی داماد مامقانی کبیر متوفای (۱۳۳۶) .
- ۱۵- اصدق المقال فی الدرایة والرجال : شیخ محمد رضا بن قاسم غروی (ریاض الزاهرة اردوبادی) .
- ۱۶- مقیاس الهدایة : حاج شیخ عبدالله بن محمد حسن بن عبدالله مامقانی

صاحب نهاية المقال متوفای (۱۳۵۱) .

۱۷- عوائد القرويه فى شرح فوائد القرويه : مولی محمد باقر قاینی
متوفای (۱۳۵۲) .

تدوین و جمع حدیث

تعداد زیادی از کتب حدیث خاصه و عامه بدست‌یاری ایرانیان نظم و ترتیب ، تشکیل و تدوین یافته‌است ، چنانکه از کتب اصول اربعه‌مات شیعیه اینها از ایرانیان‌است :

کتاب حدیث الجائلیق از سلمان فارسی ، کتاب الحدیث از آدم بن اسحاق بن آدم بن عبدالله سعد اشعری قمی ، و ابراهیم بن ابی‌محمود خراسانی ، احمد بن معروف قمی ، و ابراهیم بن احمد نهاوندی ، و ابراهیم بن قتیبه اصفهانی ، ابراهیم بن محمد و فضل بن محمد اشعری قمی ، اسحاق بن آدم بن عبدالله بن سعد اشعری ، ادريس بن عبدالله بن سعد اشعری ، اسحاق بن بشر ابی‌حذیفه کاهلی خراسانی ، اسحاق ابن عبدالله بن سعد اشعری ، اسماعیل بن آدم بن عبدالله سعد اشعری ، جعفر ابن یحیی بن ابی‌العلاء رازی ، جهم بن حکم قمی ، حسن بن برقان ابوالخزرج قمی ، حسین بن حسن فارسی قمی ، حمدان بن سلیمان بن عمیره نیشابوری ، حمدان بن مهلت قمی ، حمزه بن یعالی اشعری ، حمید بن شعیب همدانی ، داود بن سلیمان بن جعفر قزوینی ، ابوعلی ریان بن صلت اشعری ، زکریابن آدم بن عبدالله بن سعد اشعری قمی ، زکریابن ادريس بن عبدالله بن سعد اشعری ، سعید بن بیان (سائق الحاج) همدانی ، سلام بن ابی‌عمره خراسانی ، قمی ، سهل بن یسع بن عبدالله بن سعد اشعری ، صالح بن سندی بن عیسی همدانی ، طاهر بن حاتم بن ماهویه قزوینی ، عبدالجبار بن مبارک نهاوندی ، عبدالعزیز بن مهتدی بن محمد بن عبدالعزیز اشعری ، عبدالله بن صلت قمی ،

سلیمان بن عبدالله دیلمی ، سندی بن عیسی همدانی ، سهل بن حسن صفار
 عبدالله بن حصین اهوازی ، علی بن اسحاق بن عبدالله بن سعد اشعری ، علی بن
 زیدویه نهاوندی ، علی بن صلت قمی ، علی بن محمد بن حفص اشعری ، علی
 ابن مهرویه قزوینی ، عمران بن محمد بن عمران اشعری ، فتح بن یزید جرجانی ،
 فرج بن سندی بن عیسی همدانی ، فضل بن ابی قره سمندی آذربایجانی ،
 قاسم بن ابراهیم بن موسی طباطبائی برسی ، قاسم بن محمد اصفهانی معروف
 به کاسولاقمی ، محفوظ بن نصر همدانی ، محمد بن احمد بن روح طوسی ،
 محمد بن جریر اهل اهوازی ، محمد بن خالد اشعری ، محمد بن سلیمان بن
 عبدالله اصفهانی ، محمد بن سلیمان بن عبدالله دیلمی ، محمد بن سهل بن یسع
 اشعری ، محمد بن علی ابی سمینه همدانی ، مرزبان بن عمران بن عبدالله
 اشعری ، مقاتل بن مقاتل بن قیاما بلخی ، موسی بن ابراهیم مروزی ، یحیی
 ابن ابی العلاء رازی ، یحیی بن خلف همدانی ، فضل بن شاذان بن خلیل
 نیشابوری ، حسن بن مفضل بن سهلان رامهرمزی .

مجامع و جوامع حدیث عامه و خاصه که بهمت و قلم ایرانیان تألیف یافته

- ۱- گویند نخستین کسی که احادیث مسند را تألیف نموده ابوداود سلیمان
 ابن داود طیالسی معروف حافظ خراسانی بوده است ولی از بعضی
 آثار معلوم میشود که پیش از وی برخی از احادیث را تألیف کرده
 بودند .
- ۲- سنن خراسانی : سعید بن منصور خراسانی متوفای (۲۲۷) .
- ۳- مسند ابن راهویه : ابویعقوب اسحاق بن ابراهیم بن مخلد بن ابراهیم
 مروزی نیشابوری متوفای (۲۳۸) .
- ۴- مسند ابن حنبل : ابوعبدالله احمد بن محمد بن حنبل مروزی امام-

- الحنابله متوفای (۲۴۱) .
- ۵- مسند طوسی : ابوعلی محمد بن اسلم طوسی استاد ابو حاتم سجستانی متوفای (۲۴۲) .
- ۶- مسند کشی : ابو محمد عبدالله بن حمید کشی خراسانی متوفای (۲۴۹) .
- ۷- مسند دارمی : ابو محمد عبدالله بن عبدالرحمان بن بهرام دارمی سمرقندی متوفای (۲۵۵) .
- ۸- صحیح بخاری (مسند کبیر ، صغیر) : ابو عبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن مفیره بخاری متوفای (۲۵۶) .
- ۹- مشکل الحدیث ، مختلف الحدیث ، غریب الحدیث : ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قبیة مروزی دینوری متوفای (۲۷۰) .
- ۱۰- صحیح مسلم ، علل الحدیث : ابو الحسن مسلم بن حجاج بن مسلم بن ورد بن کرشان نیشابوری متوفای (۲۶۷) .
- ۱۱- سنن ابن ماجه : ابو عبدالله محمد بن یزید بن ماجه قزوینی که از صحاح سته است متوفای (۲۷۳) .
- ۱۲- مسند سجستانی (سنن ابی داود) : ابو داود سلیمان بن اشعث بن اسحاق ابن بشیر سجستانی متوفای (۲۷۵) .
- ۱۳- سنن ترمذی (جامع الصحیح) : ابو عیسی محمد بن عیسی بن سوره بن موسی ترمذی متوفای (۲۷۹) .
- ۱۴- مسند عنبری : ابو اسحاق ابراهیم بن اسماعیل طوسی معروف به امام عنبری محدث طوسی متوفای (۲۸۰) .
- ۱۵- بصائر الدرجات : ابو جعفر محمد بن حسن بن فروخ قمی متوفای (۲۹۰) .
- ۱۶- بصائر الدرجات : ابو القاسم سعد بن عبدالله بن ابی خلف اشعری قمی متوفای (۲۹۹) .

- ۱۷- مسند نسائی (سنن کبیر) : ابو عبدالرحمان احمد بن شعیب بن علی بن سنان معروف به حافظ نسائی متوفای (۳۰۳) .
- ۱۸- الجامع الکبیر ، الجامع الصغیر : ابو ابراهیم اسماعیل بن یحیی بن عمرو ابن اسحاق مزنی دیلمی متوفای (۲۶۴) .
- ۱۹- مسند رویانی : ابوبکر محمد بن هارون رویانی مازندرانی متوفای (۳۰۷) .
- ۲۰- مسند سراج : ابو العباس محمد بن اسحاق بن ابراهیم ملقب به حافظ نیشابوری متوفای (۳۱۳) .
- ۲۱- مسند ابی عوانه : ابو عوانه یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم بن زید نیشابوری متوفای (۳۱۶) .
- ۲۲- کتاب المناقب ، قرب الاسناد : ابو الحسن علی بن ابراهیم بن هاشم قمی استاد کلینی متوفای (۳۲۰) .
- ۲۳- مسند رازی ، المراسیل : ابو حاتم محمد بن ادريس ملقب به حافظ رازی متوفای (۳۲۱) .
- ۲۴- غریب الحدیث : ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۲۵- کافی (اصول وفروع) : ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحاق رازی معروف به ثقة الاسلام کلینی متوفای (۳۲۹) .
- ۲۶- الهدی الی احکام المصطفی : ابوسلیمان داود بن ابوزید نیشابوری از اصحاب حضرت هادی علیه السلام .
- ۲۷- سنن همدانی : ابوبکر محمد بن یحیی همدانی شافعی متوفای (۳۴۷) .
- ۲۸- الحدیثین المختلفین : ابو الحسن محمد بن احمد بن داود بن علی قمی استاد ابن غضائری متوفای (۳۶۷) .
- ۲۹- شرح جامع کبیر ، شرح مختصر ، احکام القرآن : ابوبکر احمد بن علی

- رازى متوفای (۳۷۰) .
- ۳۰- من لا يحضره الفقيه و كتب دیگر : ابو جعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی ملقب به صدوق متوفای (۳۸۱) .
- ۳۱- مسند رازی : ابواسحاق ابراهیم بن نصر رازی متوفای (۳۸۵) .
- ۳۲- مستدرک حاکم بر صحیحین : ابو عبدالله محمد بن عبدالله معروف به حاکم نیشابوری متوفای (۴۰۵) .
- ۳۳- مسند خوارزمی : ابوبکر احمد بن محمد برقانی خوارزمی معروف به حافظ کبیر متوفای (۴۲۵) .
- ۳۴- حلیة الاولیاء ، مستخرج بر بخاری ، و بر قشیری : ابونعیم احمد بن عبدالله بن احمد بن اسحاق اصفهانی متوفای (۴۳۰) .
- ۳۵- مسند برقانی : ابوبکر احمد بن محمد برقانی خوارزمی متوفای (۴۲۵)
- ۳۶- سنن کبیر ، صغیر ، اربعین ، سنن و آثار : فخر الزمان ابوبکر احمد بن حسین بن علی بن موسی خسرو جردی بیهقی متوفای (۴۵۸) .
- ۳۷- تهذیب الاحکام ، استبصار در مختلف اخبار : ابو جعفر محمد بن حسن ابن علی طوسی ملقب بشیخ الطائفة متوفای (۴۶۰) .
- ۳۸- کتاب الجامع فی الاخبار : ابوالحسن علی بن ابوسعید سعید بن ابوالفرج خیاط شیعه امامی متوفای (۵۰۲) .
- ۳۹- مسند دیلمی (فردوس الاخبار) : ابوشجاع شیرویه بن شهرداد بن شیرویه بن فنا خسرو دیلمی همدانی متوفای (۵۰۹) .
- ۴۰- مجمع القرائب فی غریب الحدیث : ابو عبدالله اسماعیل بن عبدالغافر بن محمد قشیری حافظ نیشابوری متوفای (۵۲۹) .
- ۴۱- مسند الفردوس : ابونصر شهرداد بن شیرویه بن شهرداد بن شیرویه بن فنا خسرو دیلمی متوفای (۵۳۹) .
- ۴۲- اربعون حدیثا من الاربعین عن الاربعین : ابوالحسن علی بن ابوالقاسم

- عبدالله بن ابومحمد حسن ملقب به منتجب‌الدین حسنکا از احفاد ابن بابویه قمی و معاصر ابن شهر آشوب مازندرانی متوفای (۵۴۵) .
- ۴۳- اربعین راوندی : ابوالرضا ضیاء‌الدین فضل‌الله بن علی بن عبدالله حسنی راوندی کاشانی تلمیذ ابن شیخ طوسی متوفای (۵۴۸) .
- ۴۴- العلویات ، الرضویات ، عیون‌الاجبار : ابومحمد عبدالرحمان بن احمد ابن حسین نیشابوری عموی ابوالفتوح رازی متوفای (۵۷۰) .
- ۴۵- الکواکب‌الدراری فی شرح صحیح‌البخاری : شمس‌الائمہ محمد بن یوسف بن علی بن سعید کرمانی متوفای (۷۸۶) .
- ۴۶- مفتاح‌الکنوز فی شرح‌الحديث‌الاربعین : ابو عبدالله حسین بن احمد بن محمد تبریزی متوفای (۷۶۷) .
- ۴۶- اربعین ، حاشیه من لایحضر : شیخ بهاء‌الدین محمد بن حسین بن عبد الصمد اصفهانی متوفای (۱۰۳۰) .
- ۴۷- شرح‌الکافی : مولی محمد صالح بن احمد بن شمس‌الدین محمد مازندرانی ساروی متوفای (۱۰۸۶) .
- ۴۸- کتاب‌الوافی ، کتاب‌الشافی من‌الوافی : علامه مولی محمد محسن بن شاه مرتضی کاشانی متوفای (۱۰۹۸) .
- ۴۹- شرح‌الکافی بفارسی (اصول ، فروع) : محدث جلیل مولی خلیل بن غازی قزوینی معاصر علامه مجلسی متوفای (۱۰۸۹) .
- ۵۰- در‌البحار (نور‌الانوار) : نورالدین محمد بن مرتضی بن محمد مؤمن بن شاه مرتضی ملقب به فیض و محدث کاشانی متوفای (۱۰۹۱) .
- ۵۱- حجة‌الاسلام فی شرح‌تهذیب‌الاحکام ، الاربعین فی‌الحديث : مولی محمد طاهر بن محمد حسین شیرازی قمی اخباری متوفای (۱۰۹۸) .
- ۵۲- بحار‌الانوار مرآت‌العقول : علامه مولی محمد باقر بن محمد تقی بن

- مقصود علی ملقب به علامه مجلسی متوفای (۱۱۱۱) .
- ۵۳- الشافی فی الجمع بین البحار والوافی : مولی محمد رضابن عبدالمطلب تبریزی معروف بقاضی عسکر متوفای (۱۲۰۸) .
- ۵۴- مشارق الانوار فی شرح مشکلات الاخبار : سید مهدی بن سید حسن بن سید احمد بن سید حسین بن میرابوالقاسم قزوینی متوفای (۱۳۰۰) .
- ۵۵- صحیفه الابرار فی مختار الاخبار ، مفاتیح الفیاب : میرزا محمد تقی بن ملا محمد مامقانی تبریزی متخلص به نیر متوفای (۱۳۱۲) .
- ۵۶- مستدرک الوسائل ، مستدرک البحار : حاج میرزا حسین بن محمد تقی بن محمد علی نوری طبرسی متوفای (۱۳۲۰) .
- ۵۷- حدیث الرضا مع المأمون : سید عبدالحسین بن سید علی بن محمد بن ثابت حسینی بروجردی متوفای (۱۳۳۶) .
- ۵۸- سفینه البحار و مدینه الحکم والآثار : حاج شیخ عباس بن محمد رضا قمی ملقب به محدث قمی متوفای (۱۳۵۹) .
- ۵۸-- مستدرک الوافی :
- ۵۹- حاشیه بر شرح اصول کافی ملاخلیل قزوینی، شرح اربعین حدیث در عقاید : زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .

تفسیر و تأویل قرآن

- ۱- تفسیر ابن ابی هند : ابوبکر داود بن دینار سرخسی از اصحاب حضرت باقر علیه السلام متوفای (۱۳۹) .
- ۲- تفسیر مقاتل رازی : ابوالحسن مقاتل بن سلیمان بن زید بن ادرك بن بهمن رازی متوفای (۱۵۰) .
- ۳- معانی القرآن ، متشابه القرآن : ابوالحسن علی بن حمزه بن عبدالله بن فیروز فارسی معروف به کسائی متوفای (۱۸۹) .

- ۴- تفسیر فراء دیلمی: ابوزکریا یحیی بن زیاد بن عبدالله بن مروان دیلمی معروف به فراء نحوی، قاری متوفای (۲۰۷).
- ۵- متشابه القرآن همدانی: ابوالفضل جعفر بن حرب همدانی معاصر واثق بالله عباسی متوفای (۲۳۶).
- ۶- تفسیر ابن راهویه: ابویعقوب اسحاق بن ابراهیم بن مخلد بن ابراهیم مروزی نیشابوری متوفای (۲۳۸).
- ۷- تفسیر برقی کبیر: ابو عبدالله محمد بن خالد بن عبدالرحمان برقی قمی عالم خبیر در تفسیر و تأویل و تعبیر متوفای (۲۵۰).
- ۸- تفسیر فضل بن شاذان: ابومحمد فضل بن شاذان بن خلیل نیشابوری قمی متوفای (۲۶۰).
- ۹- غریب القرآن، مشکل القرآن: ابومحمد عبدالله بن مسلم بن قتیبه بن مسلم مروزی معروف به ابن قتیبه دینوری متوفای (۲۷۰).
- ۱۰- تفسیر ابن ماجه قزوینی: ابو عبدالله محمد بن یزید قزوینی مؤلف ششمین کتاب صحاح متوفای (۲۷۳).
- ۱۱- تفسیر برقی صغیر: ابوجعفر احمد بن محمد بن خالد بن عبدالرحمان برقی قمی متوفای (۲۸۰).
- ۱۲- تفسیر ابوحنیفه دینوری: ابوحنیفه احمد بن داود بن وند دینوری خراسانی متوفای (۲۸۲).
- ۱۳- ضمائیر القرآن، مختصر معانی القرآن: ابوعلی احمد بن جعفر دینوری نحوی تلمیذ مبرد مازنی و ثعلب متوفای (۲۸۹).
- ۱۴- تفسیر ابن مهزیار: ابوالحسن علی بن ابراهیم بن مهزیار دورقی اهوازی متوفای (۳۰۰).
- ۱۵- جامع التأویل اصفهانی: ابومسلم محمد بن مسلم بن بحر معاصر علی بن

- عیسی وزیر متوفای حدود (۳۰۰) .
- ۱۶- تفسیر مظفرالدین همدانی: ابوالفرج مظفر بن علی بن حسن همدانی از سفرای امام عصر (عج) متوفای حدود (۳۰۰) .
- ۱۷- تأویل الآیات: مولی عبدالرشید بن محسن بن محمد استرابادی متوفای (۳۰۴) .
- ۱۸- تفسیر ابن سلمه: ابوالفضل محمد بن سلمه بن خطاب قمی
- ۱۹- جامع البیان، غریب القرآن: ابوجعفر محمد بن جریر بن یزید بن خالد طبری مورخ و مفسر معروف متوفای (۳۱۰) .
- ۲۰- شریعة التفسیر سجستانی: ابوداود سلیمان بن اشعث بن اسحاق بن بشر سجستانی متوفای (۳۱۱) .
- ۲۱- تفسیر ابن قتیبہ بخاری: ابومحمد قتیبہ بن احمد بن شریح بن قتیبہ بخاری متوفای (۳۱۶) .
- ۲۲- تفسیر کعبی معتزلی: ابوالقاسم عبدالله بن احمد بن محمود بلخی معروف به کعبی معتزلی متوفای (۳۱۷) .
- ۲۳- تفسیر ابن منذر نیشابوری: ابوبکر محمد بن ابراهیم بن منذر نیشابوری متوفای (۳۱۸) .
- ۲۴- اختیار القرآن (تفسیر قمی): ابوالحسن علی بن ابراهیم بن هاشم قمی استاد ثقة الاسلام کلینی متوفای (۳۲۰) .
- ۲۵- معانی القرآن ابن خیاط: ابوبکر محمد بن احمد بن منصور سمرقندی متوفای (۳۲۰) .
- ۲۶- غریب القرآن، لغات القرآن: ابوزید احمد بن سهل بلخی تلمیذ محمد بن یوسف کندی متوفای (۳۲۲) .
- ۲۷- تفسیر ابن ابی حاتم رازی: مولی عبدالرحمان بن محمد رازی حافظ

- معروف در چهار مجلد متوفای (۳۲۷) .
- ۲۸- تفسیر ابن بابویه : ابوالحسن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی
متوفای (۳۲۹) .
- ۲۹- غریب القرآن (زهد القلوب) : محمد بن عزیز سجستانی که از شاگردان
ابن انباری بوده متوفای (۳۳۰) .
- ۳۰- تفسیر ابن عقده : ابوالعباس احمد بن محمد بن سعید بن عقده همدانی
متوفای (۳۳۳) .
- ۳۱- تأویلات اهل السنه : ابومنصور محمد بن محمد ماتریدی سمرقندی
متوفای (۳۳۳) .
- ۳۲- تفسیر ابن الولید : ابوجعفر محمد بن حسن بن احمد بن ولید شیخ قمی
و استاد صدوق متوفای (۳۴۳) .
- ۳۳- تفسیر ابوعلی فارسی : ابوعلی حسن بن علی بن احمد بن عبدالفقار
فسوی فارسی متوفای (۳۶۷) .
- ۳۴- تفسیر صدوق : ابوجعفر محمد بن علی بن حسین بن موسی بن بابویه
قمی معروف بشیخ صدوق متوفای (۳۸۱) .
- ۳۵- تفسیر ابن فورک اصفهانی : ابوبکر محمد بن حسن نیشابوری اصفهانی
معاصر صاحب بن عباد متوفای (۴۰۶) .
- ۳۶- تفسیر نیشابوری قدیم : ابوالقاسم حسن بن محمد ملقب به واعظ
نیشابوری متوفای (۴۰۶) .
- ۳۷- تفسیر ابن مردویه : ابوبکر احمد بن موسی حافظ اصفهانی
متوفای (۴۱۰) .
- ۳۸- تفسیر ثعلبی (الکشف والبیان) : ابواسحاق احمد بن محمد بن ابراهیم
نیشابوری معروف بامام ثعلبی متوفای (۴۲۶) .

- ۳۹- تفسیر ابو الفتح دیلمی: ابو الفتح ناصر بن حسین بن محمد بن عیسی بن محمد بن عبدالله دیلمی .
- ۴۰- تفسیر سوراآبادی: ابی بکر عتیق بن محمد معروف بشیخ زاهد هروی متوفای (۴۵۸) .
- ۴۱- تفسیر ابومسلم اصفهانی: ابومسلم محمد بن علی بن محمد بن مهرازد اصفهانی معتزلی متوفای (۴۵۹) .
- ۴۲- تفسیر شیخ طوسی (تبیان): ابوجعفر محمد بن حسن بن علی طوسی ملقب بشیخ الطائفة الامامیه متوفای (۴۶۰) .
- ۴۳- تفسیر البستان فی تفسیر القرآن: ابوسعید اسماعیل بن علی بن حسین ابن محمد بن رنجویه معروف به ابن سمان رازی متوفای (۴۶۰) .
- ۴۴- تفسیر قشیری (التیسیر فی التفسیر): ابوالقاسم عبدالکریم بن هوازن ابن عبدالملک قشیری نیشابوری متوفای (۴۶۵) .
- ۴۵- تفسیر بسیط، تفسیر وسیط، تفسیر وجیز: ابوالحسن علی بن احمد نیشابوری ملقب به واحدی متوفای (۴۶۸) .
- ۴۶- تفسیر اسفراینی (تاج التراجم للاعاجم): ابوالمظفر طاهر بن ابومحمد اسفراینی معروف به شاهپور متوفای (۴۷۱) .
- ۴۷- تفسیر امام الحرمین جوینی: ابوالمعالی عبدالملک بن عبدالله جوینی استاد غزالی متوفای (۴۷۸) .
- ۴۸- الدرر فی التفسیر: ابومعشر عبدالکریم بن عبدالصمد طبری شافعی متوفای (۴۷۸) .
- ۴۹- تفسیر حدائق ذات بهجة در سیصد جلد: ابویوسف عبدالسلام بن محمد باقر قزوینی متوفای (۴۸۳) .
- ۵۰- تفسیر سمعانی: ابوالمظفر منصور بن محمد مروزی شافعی

- سمعانی متوفای (۴۸۹) .
- ۵۱- الفرائب والعجائب فی تفسیر القرآن الکریم : ابوالقاسم محمود بن حمزه ابن نصر کرمانی معروف به قوامی متوفای حدود (۵۰۰) .
- ۵۲- البدیع والبیان عن غوامض القرآن : مولی حسن بن فتح بن حمزه همدانی متوفای (۵۰۲) .
- ۵۳- تخلص الدرر فی تفسیر الآی والسور : عبدالحمید بن عبدالمجید نیشابوری حاکمی متوفای (۵۱۴) .
- ۵۴- المعتمد فی التفسیر ، الجامع فی التفسیر ، الإیضاح فی التفسیر : ابوالقاسم اسماعیل بن محمد اصفهانی ملقب به قوام السنه متوفای (۵۳۵) .
- ۵۵- التیسیر فی التفسیر نجم الدین مفتی الثقلین ابو حفص عمر بن محمد بن احمد بن اسماعیل نسفی سمرقندی متوفای (۵۳۷) .
- ۵۶- تفسیر کشاف : جارالله ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشری خوارزمی متوفای (۵۳۸) .
- ۵۷- تفسیر فخر الزمان : فخر الزمان ابوالمحاسن محمود بن علی بن عباس بیهقی متوفای (۵۴۴) .
- ۵۸- تفسیر راوندی (الکافی) : ضیاء الدین فضل الله بن علی بن عبیدالله حسنی راوندی متوفای (۵۴۸) .
- ۵۹- مجمع البیان ، جوامع الجامع : امین الدین ابوعلی فضل بن حسن بن فضل طبرسی متوفای (۵۴۸) .
- ۶۰- تفسیر مرقانی : یوسف بن حسن بن ابوالقاسم دیلمی مرقانی متوفای (۵۵۰) .
- ۶۱- تفسیر ابن قتال : ابوعلی محمد بن احمد بن علی معروف به قتال وابن- فارسی نیشابوری متوفای (۵۵۸) .

- ٦٢- عين المعانى فى تفسير سبع المثانى: مجد الدين محمد بن ابوزيد طيفور سجاوندى غزنوى متوفى (٥٦٠) .
- ٦٣- تفسير بيهقى (اعجاز القرآن ، قرائن آيات القرآن ، اسئولة القرآن مع الاجوبه : فريد خراسان ابوالحسن على بن ابوالقاسم زيد بن محمد بن حسن بيهقى متوفى (٥٦٥) .
- ٦٤- خلاصة التفاسير : قطب الدين ابوالحسين سعيد بن هبة الدين حسن راوندى متوفى (٥٧٣) .
- ٦٥- البصائر فى تحقيق الوجوه والنظائر : ظهير الدين ابوجعفر محمد بن محمود نيشابورى معاصر بهرام بهرام شاه غزنوى (٥٧٧) .
- ٦٦- تفسير عز الدين : عز الدين راوندى على بن ضياء الدين فضل الله بن على حسنى متوفى (٥٨٥) . **تفسير ابن شهر آشوب** .
- ٦٧- تفسير ابوالفتوح روض الجنان وروح الجنان : ابوالفتوح حسين بن حسنى راوندى متوفى (٥٨٥) .
- ٦٨- تفسير ابن شهر آشوب (بيان التنزيل متشابهات القرآن، اسباب النزول) رشيد الدين محمد بن على بن شهر آشوب ساروى متوفى (٥٨٨)
- ٦٩- مفاتيح الغيب (تفسير كبير) : فخر الدين ابو عبد الله محمد بن عمر بن حسين طبرسى ابن الخطيب رازى متوفى (٦٠٦)
- ٧٠- عرائس البيان فى حقائق القرآن : ابو محمد روزبهان بن ابونصر بغلى شيرازى معروف بشيخ شطاح متوفى (٦٠٦)
- ٧١- تفسير بضاوى (انوار التنزيل واسرار التأويل): ناصر الدين عبدالله بن عمر بن محمد بن على فارسى معروف به قاضى بضاوى (٦٨٥) .
- ٧٢- تفسير (فتح المنان فى تفسير القرآن) : قطب الدين ابوالثناء محمود بن مسعود بن مصلح الدين كازرونى شيرازى (٧١٠) .
- ٧٣- تفسير ابوالفضل ديلمى : ابوالفضل بن يوسف بن ابوالحسن بن ابوالقاسم

- گیلانی دیلمی متوفای (۷۱۰) .
- ۷۴- تفسیر نسفی (مدارك التنزيل وحقائق التأويل): حافظ‌الدین ابوالبرکات عبدالله بن احمد بن محمود نسفی نخشبی متوفای (۷۱۰) .
- ۷۵- تفسیر رشیدی (مفتاح التفسیر) : ابوسعید فضل‌الله بن عمادالدوله ابی‌الخیر بن موفق الدوله علی همدانی متوفای (۷۱۸) .
- ۷۶- تفسیر محی‌الدین (تأویلات کاشانی) : کمال‌الدین ابوالغنائم مولی‌العارف عبدالرزاق بن جلال‌الدین اسحاق کاشانی متوفای (۷۳۵) .
- ۷۷- منتخب‌التأویلات : سیدحیدر بن سیدعلی بن حیدر علوی آملی مؤلف محیط اعظم متوفای (۷۳۵) .
- ۷۸- غرائب القرآن و رغائب الفرقان : نظام‌الدین حسن بن محمد بن حسین قمی معروف به نظام نیشابوری متوفای (۷۳۶) .
- ۷۹- تفسیر علاءالدوله سمنانی : ابوالعباس (ابوالمکارم علاءالدوله) احمد ابن محمد بن احمد سمنانی قاضی ری متوفای (۷۳۷) .
- ۸۰- جلاء الأذهان و جلاء الأحران : ابوالمحاسن حسن بن حسن جرجانی معروف به گازر متوفای (۷۴۵) .
- ۸۱- تفسیر علامه اصفهانی : ابوالثناء محمود بن عبدالرحمان ملقب به شمس‌الدین اصفهانی متوفای (۷۴۹) .
- ۸۲- الذهب الأبریز فی تفسیر الکتاب العزیز : شمس‌الدین محمد بن زین‌الدین محمد بن عبدالقادر رازی متوفای (۷۷۰) .
- ۸۳- تفسیر سمرقندی (بحر العلوم) : سیدعلاء‌الدین علی سمرقندی تلمیذ علاء‌الدین بخاری متوفای (۸۶۰) .
- ۸۴- تفسیر جامع نورالدین جامی : نورالدین مولی‌الرحمان بن احمد دشتی خراسانی معروف به ملاجامی متوفای (۸۹۲) .

- ۸۵- حدائق الحقائق فی کشف اسرار الدقائق : معین الدین واعظ فراهی معروف به ملامسکین متوفای (۹۰۵) .
- ۸۶- تفسیر معین الدین ایجی : معین الدین محمد بن صفی الدین عبدالرحمان ابن محمد ایجی متوفای (۹۰۶) .
- ۸۷- تفسیر کاشفی (مواهب العلیه، جواهر التفسیر) : کمال الدین حسین بن علی بیهقی مشهور به واعظ سبزواری کاشفی متوفای (۹۱۰) .
- ۸۸- ترجمه الخواص (تفسیر بفارسی) : علی بن حسن زواره ای اصفهانی استاد ملافتح الله کاشانی متوفای (۹۴۰) .
- ۸۹- تأویل الآیات : سید شرف الدین علی حسینی استرآبادی تلمیذ محقق کرکی متوفای (۹۴۰) .
- ۹۰- اسؤلة القرآن واجوبتها : علاء الدین احمد بن یحیی بن شمس الدین شیرازی متوفای (۹۴۵) .
- ۹۱- تفسیر غیاث الدین دشتکی : غیاث الدین منصور بن امیر صدر الدین محمد دشتکی شیرازی متوفای (۹۴۸) .
- ۹۲- تفسیر الهی اردبیلی : کمال الدین حسین بن شرف الدین عبدالحق الهی اردبیلی تلمیذ دوانی متوفای (۹۵۰) .
- ۹۳- تفسیر شاهی جرجانی : امیر ابوالفتح بن امیر مخدوم بن شمس الدین محمد بن میر سید شریف جرجانی متوفای (۹۸۶) .
- ۹۴- منهج الصادقین، خلاصة المنهج : مولی فتح الدین مولی شکر الله کاشانی تلمیذ علی بن حسن زواره ای متوفای (۹۸۸) .
- ۹۵- سدرة المنتهی، المقطعات : سید الحکماء، میر محمد باقر بن شمس الدین محمد استرآبادی متوفای (۱۰۴۱) .
- ۹۶- تفسیر لاهیجی : عالم جلیل بهاء الدین محمد بن شیخ علی شریف لاهیجی

- متوفای (۱۰۴۸) .
- ۹۷- تفسیر ملاصدرا : صدرالدین محمد بن ابراهیم بن یحیی قوامی شیرازی متوفای (۱۰۵۰) .
- ۹۸- تفسیر ابن خاتون : مولی محمد بن علی بن نعمت الله بن علی بن خاتون تلمیذ شیخ بهائی (۱۰۷۰) .
- ۹۹- تفسیر میرزا ابراهیم (عروة الوثقی) : مولی میرزا ابراهیم بن صدر المتألهین محمد بن ابراهیم قوامی شیرازی متوفای (۱۰۷۰) .
- ۱۰۰- تفسیر الائمه الأئمة : مولی محمد رضا بن عبدالحسین نصیری طوسی ، متوفای (۱۰۷۵) .
- ۱۰۱- تفسیر صافی ، اصفی ، مصفی : علامه مولی محمد محسن بن شاه مرتضی ملقب به فیض کاشانی (۱۰۹۱) .
- ۱۰۲- خلاصة الکلیم فی تفسیر القرآن العظیم بفارسی : مولی عبدالفقور بن عبدالحکیم ختلانی بلخی متوفای (۱۰۹۵) .
- ۱۰۳- ترجمة القرآن خوانساری : آقا حسین بن جمال الدین معروف به محقق خوانساری متوفای (۱۰۹۹) .
- ۱۰۴- تفسیر خاتون آبادی کبیر : میر محمد اسماعیل بن محمد باقر بن اسماعیل ابن عماد الدین محمد اصفهانی متوفای (۱۱۰۸) .
- ۱۰۵- تفسیر (محصل الإطمینان فی شرح زیدة البیان) : میرزا ابراهیم بن میر اولیاء قزوینی متوفای (۱۱۴۹) .
- ۱۰۶- تفسیر خاتون آبادی صغیر : میر محمد صالح بن محمد اسماعیل بن محمد باقر بن اسماعیل بن محمد اصفهانی متوفای (۱۱۲۶) .
- ۱۰۷- تفسیر نور الثقلین باخبار الموثوقه : مولی عبدعلی بن جمعه عروسی حویزی شیرازی متوفای (۱۱۰۸) .

- ۱۰۸- تفسیر آقای بهبهانی: استاد اکبر محمدباقر بن محمد اکمل معروف به آقای بهبهانی متوفای (۱۲۰۶) .
- ۱۰۹- تأویل الآيات: سيد روح الامين بن شمس الدين محمد بن سيد رضا حسيني نائيني متوفای (۱۲۱۰) .
- ۱۱۰- تفسیر درالنظيم: حاج محمد رضا بن حاج محمد امين همدانی، متوفای (۱۲۴۷) .
- ۱۱۱- خلاصة التفسير: شريعتمدار حاج محمد جعفر بن ملا سيف الله استرآبادی متوفای (۱۲۶۳) .
- ۱۱۲- خلاصة التفسير: حاج سيد محمد تقی قزوینی برغانی متوفای (۱۲۷۰) .
- ۱۱۳- بحر العرفان ومعدل الايمان: مولى صالح بن آقا محمد برغانی قزوینی متوفای (۱۲۷۰) .
- ۱۱۴- تفسیر بروجردی: سيد حسين بن سيد رضا حسینی بروجردی صاحب نخبة المقال متوفای (۱۲۷۶) .
- ۱۱۵- تفسیر شاهرودی: مولى محمد على بن محمد كاظم بن الله آورد خراسانی متوفای (۱۲۹۳) .
- ۱۱۶- تفسیر کلباسی: ابوالمعالی حاج محمد ابراهيم بن محمد حسن کلباسی اصفهانی متوفای (۱۳۱۵) .
- ۱۱۷- تفسیر به ماثور (نظير تفسیر برهان): مولى على اصغر بن محمد حسن نائینی بيرجندی متوفای (۱۳۱۶) .
- ۱۱۸- اسرار التنزيل: مولى محمد حسين بن آقا باقر بروجردی متوفای (۱۳۲۰) .
- ۱۱۹- تأویل الآيات (فارسى): شيخ محمد تقی بن شيخ محمد باقر بن شيخ محمد تقی اصفهانی متوفای (۱۳۲۲) .

- ۱۲۰- بیان السعاده : سلطان محمد بن حیدر علی بن سلطان محمد بن دوست
محمد گنابادی متوفای (۱۳۲۷) .
- ۱۲۱- تفسیر بهبهانی : سید عبدالله بن سید ابوالقاسم موسوی بوشهری
بهبهانی متوفای (۱۳۸۰) .
- ۱۲۲- قاموس العرفان فی تاریخ القرآن : شیخ محمد امین بن میرزا یحیی بن
اسدالله بن حسین بن شیخ الإسلام خوئی .
- ۱۲۳- تبیان فی تفسیر القرآن : مرجع بزرگ سید ابوالقاسم بن سید علی اکبر
خوئی غروی .
- ۱۲۴- بهجة التنزیل فی التفسیر والتأویل : سید حسین بن هبة الله رضوی
کاشانی معروف بعلم الهدی (۱۳۸۵) .
- ۱۲۵- تفسیر زاهدی ، ماه کنعان تفسیر سوره یس ، صافات ، مؤمن :
زین الدین جعفر زاهدی استاد دانشگاه مشهد .

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی